

KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

TEKSTONTSLUITING EN ONDERZOEK
Huygens Instituut
LITERATUUR- EN WETENSCHAPSGESCHIEDENIS

Jaarverslag 2008

1. Beleid

Het Huygens Instituut ontwikkelt nieuwe, geavanceerde methoden om teksten te ontsluiten en te analyseren. Het doel is nieuwe antwoorden te (doen) vinden op literair- en wetenschapshistorische onderzoeksvragen. Daarnaast heeft het Instituut ook een bredere maatschappelijke functie. Het onderhoudt het Nederlandse literaire erfgoed en maakt dit toegankelijk voor een breed publiek.

De koers die in het jaar 2008 werd gevaren om dit beleid gestalte te geven, kan het beste als volgt worden samengevat.

1.1 Naar een digitale werk- en publicatieomgeving

Eind 2008 werd *eLaborate2* voltooid, een webbased productie- en publicatieomgeving voor digitale edities. De ontwikkeling vond plaats met ondersteuning uit het Strategiefonds van de KNAW. De bouw van *eLaborate2* heeft inderdaad belangrijke strategische implicaties. De praktijk van het editeren zal op den duur ingrijpend veranderen. Edities kunnen teamwerk worden van mensen die zich op grote afstand van elkaar bevinden. In 2009 zal het Huygens Instituut de eerste op deze wijze geproduceerde digitale edities opleveren. Aan *eLaborate2* wordt voortdurend functionaliteit toegevoegd, die dan werkt voor alle digitale edities die al eerder zijn gepubliceerd. Ook kunnen edities (door gebruikers) in de toekomst worden verrijkt met annotaties en aanvullend materiaal, waardoor de waarde als onderzoeksinstrument steeds toeneemt.

1.2 Naar grotere onderzoeksinfrastructuren

De geesteswetenschappen kunnen in de toekomst niet meer zonder grootschalige infrastructurele voorzieningen op het gebied van informatie-technologie en digitalisering. Het Huygens Instituut levert bijdragen met bijvoorbeeld de in 2008 gereed gekomen eerste release van de tot *collaborative online bibliography* omgebouwde *Bibliografie van de Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap* (BNTL) en de bouw van het *Digitaal Wetenschaps-historisch Centrum* (DWC), dat in 2008 goed vorderde en in 2009 zal worden

gelanceerd. Grotere stappen kunnen echter alleen gedaan worden in samenwerking met anderen en deze samenwerking werd door het Huygens Instituut actief gezocht. Zo initieerde het Instituut samen met vier KNAW-zusterinstituten *Alfalab*, een webomgeving waarin onderzoeksbestanden en *tools* voor geesteswetenschappelijk onderzoek worden samengebracht. Het Instituut participeerde in CLARIN, overlegde in Taalunieverband met een groep Nederlandse en Vlaamse partners over een digitaliseringsplan voor de Nederlandse letteren, en met het Nederlands Literair Productie- en Vertalingen Fonds over een grootschalig plan voor een (digitale) reeks van Nederlandstalige klassieke literatuur. Verder stond het Huygens Instituut samen met het Vlaamse Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudies aan de wieg van het in 2008 opgerichte Platform Editiewetenschap, waarvoor het HI een website bouwde. In Europees verband vervulde het Instituut de leidende rol in het door de ESF gefinancierde *Interedition*-project, dat tot doel heeft een Europese infrastructuur voor digitaal editiewerk tot stand te brengen.

1.3 Naar vernieuwend onderzoek

In 2007 lanceerde het Huygens Instituut een nieuw onderzoeksprogramma. In 2008 werd een begin gemaakt met de realisering.

Een belangrijk complex van onderzoeksvragen op het terrein van de middeleeuwse en vroegmoderne wetenschapsgeschiedenis – het thema *Circulation of Knowledge*. Op dit gebied werden dan ook verschillende aanvragen bij NWO ingediend, waarvan er in 2008 twee succesvol waren. De eerste was het project *Circulation of Knowledge and learned practices in the 17th-century Dutch Republic. A web-based Humanities'collaboratory on correspondences*, waarvoor het Huygens Instituut het initiatief nam en dat de komende vier jaar in samenwerking met het Utrechtse Descartes Centre, de Koninklijke Bibliotheek, DANS, de Universiteit van Amsterdam en de Virtual Knowledge Studio van de KNAW wordt uitgevoerd. Het tweede toegekende NWO-project – *Biblical Criticism and Secularization in the Seventeenth Century* – werd door Dr. Henk Nellen in samenwerking met Prof. Dr. Piet Steenbakkers van het Descartes Centre verworven via de vrije competitie van NWO. Met het project wordt tevens een bijdrage geleverd aan het samen met de Universiteit van Leiden ontwikkelde programma *Recycling*

the Classics, its Development and its Implications. Een ander NWO-project op het gebied van kenniscirculatie werd in 2008 keurig op schema afgerond: het internationale samenwerkingsproject project *Carolingian Scholarship*, dat onder leiding stond van Dr. Mariken Teeuwen.

Voor de themagroepen Literaire Monumentenzorg en Cultuur-overdracht was digitalisering het belangrijkste speerpunt. Dankzij de technologische ontwikkelingen is het – voor het eerst – mogelijk een grotere publieksgerichtheid te bereiken zonder af te hoeven doen aan de betrouwbare wijze waarop het Nederlandstalige literaire erfgoed beschikbaar moet blijven. Vanuit deze gedachte zijn in 2008 de volgende editieprojecten gestart of voortgezet. *‘De canon van Nederlandstalige literatuur’* (i.s.m. het Nederlands Literair Productie en Vertalingen Fonds en de Stichting Nederlandse Klassieken) wil voorzien in een ‘digitale voorraadkast’ met wetenschappelijk verantwoorde basisedities van waaruit verschillende – papieren, digitale en crossmediale – publicaties en producten voor verschillende doelgroepen kunnen worden gemaakt. Voor de financiering is een beroep gedaan op de Nederlandse en Vlaamse overheid. Ook binnen het project *Volledige Werken Willem Frederik Hermans* speelt de combinatie van digitale en papieren publicaties een cruciale rol. Van deze reeks verschenen in 2008 wederom twee delen in boekvorm, met de bijbehorende wetenschappelijke apparaten op de website www.wfhermansvolledigewerken.nl. De *elektronisch-kritische editie van Menschen en bergen* van Lodewijk van Deysssel, waarmee in 2008 dankzij een vervangingssubsidie van NWO een begin kon worden gemaakt, fungeert als één van de eerste in zijn soort als pilot voor de ontwikkeling van programmatuur t.b.v. een dynamisch variantenapparaat. Voor het *Van Gogh Brievenproject* (i.s.m. het Van Gogh Museum) werd een website gebouwd, bestemd voor een internationaal wetenschappelijk publiek, met geavanceerde functionaliteiten en zoekmogelijkheden (online: 2009). Voor de *Correspondentie Albert Verwey 1880-1895*, de eerste ‘digital born’ brievenuitgave van het instituut, is binnen eLaborate een werkomgeving opgezet, waarbinnen studenten en vrijwilligers een bijdrage (kunnen) leveren.

Naast zijn activiteiten op het terrein van de tekstontsluiting verricht het Huygens Instituut flankerend analytisch onderzoek dat zich concentreert op de overdracht van kennis en cultuur. In 2008 ging het project ‘De constructie van het Nederlandse literaire verleden’, dat de negentiende-eeuwse editiepraktijk in kaart brengt, zijn laatste fase in. Deze

praktijk blijkt een belangrijk deel van de toonaangevende nationale canon in het leven te hebben geroepen. Het project ‘Het nationaal-socialistische repertoire in de Nederlandse letteren 1940-1945’, dat in 2008 eveneens in de eindfase verkeerde, gaat onder meer in op de vraag welke alternatieven voor die canon de auteurs en propagandamakers van de nieuwe orde hebben aangereikt. Dergelijk onderzoek werpt nieuw licht op de nationale canon- en repertoirevorming, mede door een comparatistische invalshoek. Internationale repertoirevorming werd in 2008 bijvoorbeeld ook bestudeerd in de context van het schooltoneel en de emblematiek in de vroegmoderne tijd, de receptie van Engelstalige literatuur in de negentiende eeuw en de twintigste-eeuwse vertaalcultuur. Beide laatste onderwerpen waren aan de orde in het project ‘Nederlandse cultuur als kosmopolitische cultuur’.

Over het geheel genomen nam de wetenschappelijke productie van het HI in nagenoeg elke categorie toe:

1.4 Het Huygens Instituut in cijfers

	2008
Medewerkers per 31 december (in fte)	
<i>vast wetenschappelijk personeel</i>	
	16,8
<i>tijdelijk wetenschappelijk personeel, excl. promovendi</i>	2,1
<i>promovendi</i>	1,4
<i>overig wetenschappelijk personeel (incl. analisten en onderzoeksondersteunend personeel)</i>	11,4
Totaal	31,7
Publicaties	
Artikelen in tijdschriften, gerefereerd	7
Artikelen in tijdschriften, niet gerefereerd	10
Hoofdstukken in boeken, bundels en proceedings	20
Boeken/monografieën	1
Boekredactie	10
Artikelen in tijdschriften, vakpublicaties	32
Artikelen in tijdschriften, populariserend	8

Wetenschappelijke voordrachten

Voordrachten/lezingen als keynote speaker	6
Overige voordrachten/lezingen	78

Wetenschappelijke bijeenkomsten

Wetensch. bijeenkomsten georganiseerd of medegeorganiseerd door instituut (congressen, symposia, workshops, etc.)	10
---	----

Huygens Instituut-kengetallen

Bronontsluiting	
Tekstedities gedrukt	3
Tekstedities digitaal	2
Tekstedities combi gedrukt/digitaal	1
Informatietechnologische producten	
Onderzoeksprogrammatuur	2
Thematische websites/portals	2
Bibliografische informatie	
Ontsloten titels BNTL	5.881

1.5 Naar een efficiëntere bedrijfsvoering

In 2006 brachten het Huygens Instituut, DANS en het Rathenau Instituut hun financiële administratie en personeelszaken onder in een gezamenlijk bedrijfsbureau. In 2008 zette het HI een volgende stap: de kantoor-automatisering werd uitbesteed aan ICT-basisdiensten van de KNAW. Hiermee wordt een kwaliteitsslag gemaakt en is een grotere veiligheid gegarandeerd.

2. De belangrijkste gebeurtenissen

2.1 Het Huygens Instituut: een laboratorium voor tekstwetenschap

Noblesse oblige: als instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen mag het Huygens Instituut niet anders dan excellent onderzoek te verrichten. De KNAW legt haar instituten niet alleen een hoge kwaliteitsnorm op, maar ook de plicht om innovatief te zijn. Net als de andere KNAW-instituten neemt het Huygens Instituut die opdracht zeer serieus. De laatste jaren is veel geïnvesteerd in een nieuw onderzoeksprogramma en een structuur die berekend is op vernieuwend onderzoek.

Wat is daarvoor nodig? Om te beginnen een inspirerende omgeving waarin onderzoekers vrij zijn hun eigen onderzoek vorm te geven. Onderzoekers moeten als het ware uitgenodigd worden met elkaar van gedachten te wisselen, of het nu aan de vergadertafel is of bij de koffieautomaat. De ervaring leert dat vernieuwing vaak ontstaat op het snijvlak van disciplines. Het Huygens Instituut telt er nogal wat. Het instituut herbergt onder meer literatuurhistorici, letterkundigen, editiewetenschappers, historici, latinisten en informatici. Zij benaderen het door henzelf vorm gegeven, gezamenlijke onderzoeksprogramma vanuit verschillende theoretische en methodologische perspectieven. Hun gecombineerde expertise levert inderdaad nieuwe inzichten op. De projectvoorstellen van de onderzoeksstaf worden steeds interessanter. Dat vindt men kennelijk ook bij KNAW en NWO, getuige het aantal onderzoeksvorstellen vanuit het Huygens Instituut dat de laatste twee jaar werd gehonoreerd.

Een andere gedachte die in het Huygens Instituut leeft, is dat het veelal technologische ontwikkelingen zijn die leiden tot wetenschappelijke innovatie. Wat dat betreft gaan de geesteswetenschappen steeds meer lijken op de andere wetenschapsterreinen. Het Huygens Instituut investeert daarom volop in informatietechnologie. Naast een drietal informatici beschikt het instituut nu over een ontwikkelteam dat uit zes fulltime programmeurs bestaat en groeiende is. Wat onderzoekers bedenken, moet immers ook gemaakt en onderhouden kunnen worden.

Het onderzoek zelf richt zich op literaire en historische teksten. Hoe kunnen deze het beste toegankelijk worden gemaakt voor andere onderzoekers en het publiek? En hoe kan tekstanalyse bijdragen aan het

oplossen van onderzoeksvragen die gesteld worden in de letterkunde, de literatuurgeschiedenis en de wetenschapsgeschiedenis? Om hierop zinnige antwoorden te kunnen geven en bruikbare producten te ontwikkelen, is het noodzakelijk dat het instituut zelf methodologisch geavanceerd letterkundig en historisch onderzoek verricht. Tekstedities en bronnenpublicaties verschijnen steeds meer in een digitale gedaante en kunnen worden gekoppeld aan analytische software. Deze kan niet ontwikkeld worden zonder een bijna dagelijkse dialoog tussen onderzoekers en programmeurs. Het Huygens Instituut wil werken als een geesteswetenschappelijk laboratorium, waarin teams vanuit verschillende disciplines nauw samenwerken.

Het onderzoeksprogramma zorgt voor de inhoudelijke samenhang. Op het terrein van de *literatuurgeschiedenis* bestuderen de onderzoekers de totstandkoming, verspreiding en receptie van literaire ideeën en producten in een internationale context. Op het gebied van de *wetenschapsgeschiedenis* gaat het om de overdracht, transformatie en toe-eigening van diverse soorten kennis. Verder heeft het Huygens Instituut een nationale taak op het gebied van de *literaire monumentenzorg*: het onderhoud van het Nederlandse literaire en wetenschappelijke erfgoed en de verspreiding daarvan onder verschillende groepen geïnteresseerden.

Intussen zit de groei er goed in. In 2008 passeerde het instituut de grens van 50 medewerkers. Met de projecten die op stapel staan zal dat aantal de komende jaren ongetwijfeld verder toenemen.

2.2 Band met de universitaire wereld: derde Huygens-hoogleraar aangesteld

De context waarbinnen de editiewetenschap opereert, is de laatste jaren ingrijpend veranderd. Digitale media bieden nieuwe mogelijkheden, maar ook de ontwikkelingen binnen de literatuurwetenschap zorgen voor de nodige dynamiek.

Dat was de belangrijkste conclusie die Professor Dr. Annemarie Kets-Vree trok tijdens haar inaugurele rede aan de Vrije Universiteit op 20 november. Sinds 2007 bezet zij aan de VU de bijzondere leerstoel Editiewetenschap, die mogelijk wordt gemaakt door het Huygens Instituut. Het instituut vindt parttime hoogleraarschappen van zijn senioronderzoekers een goede manier om samenwerkingsverbanden met universiteiten te onderhouden. Het leidt

tot gezamenlijke onderzoeksprojecten, stages van studenten op het instituut en andere vormen van samenwerking. Bovendien levert het instituut op deze wijze een bijdrage aan het doorgeven van kennis die op de Nederlandse universiteiten aan het verdwijnen is.

Latijn is ook zo'n sector die in de verdrukking is. Daarom stelde het Huygens Instituut een bijzondere leerstoel *Neolatinistiek* in bij de Universiteit van Amsterdam, die sinds 2007 wordt bezet door Dr. Jan Bloemendal. In 2008 werden de medioneerlandistiek aan het palet toegevoegd, met de instelling van de leerstoel *Tekstoverlevering en teksteditie, in het bijzonder van de Middeleeuwen*, eveneens aan de Universiteit van Amsterdam. Dr. Herman Brinkman gaat het hoogleraarschap namens het Huygens Instituut vervullen.

2.3 Bijbelkritiek en secularisatie: een NWO-project van Henk Nellen

Grenzeloos naïef en roekeloos stuurde de Fransman Isaac de La Peyrère in 1655 een boek over de 'Praedamieten' de wereld in. Op basis van Paulus' brief aan de Romeinen probeerde hij te bewijzen dat er al lang vóór het eerste mensenvolk Adam en Eva soortgenoten op aarde hadden rondgelopen. La Peyrère werd gearresteerd en moest zijn ketterse uitleg openlijk herroepen. Om zijn goede wil te tonen reisde hij zelfs naar Rome, waar paus Alexander VII hem begroette met de uitroep: 'Hartelijk welkom, gij mens van vóór Adam!'. Een tijdgenoot van La Peyrère, de Nederlandse polyhistor Isaac Vossius, ondernam kort daarna een aanval op de Bijbel door te betogen dat de Hebreeuwse oertekst van het Oude Testament onbetrouwbaar was. Vossius' reputatie was omgeven met een geur van heterodoxie, zodat de Engelse koning Karel II van deze geleerde zei dat hij alles geloofde als het maar niet in de Bijbel stond. Beide anekdotes geven aanleiding tot twee belangrijke conclusies. In de loop van de zeventiende eeuw kwam de bovennatuurlijke status van de Bijbel ter discussie te staan. Van Gods woord en handleiding ter verwerving van het eeuwige heil werd de Bijbel voor steeds grotere groepen lezers een heterogene collectie mythologieën, historische verhalen, gezangen en literaire geschriften, die bovendien als gevolg van een gecompliceerd redactie- en overleveringsproces op veel plaatsen fouten, tegenstrijdigheden en sporen van tekstbederf vertoonden. Op de tweede plaats blijkt dat de afbraak van de geprivilegieerde positie

van de Bijbel niet verscholen ging achter de façade van een hermetische gedachtewisseling tussen vaktheologen, maar juist furore maakte in een breed maatschappelijk debat dat veel bronnen heeft nagelaten. Aan de hand van deze bronnen beschrijft het onderzoek ‘Bijbelkritiek en secularisatie’ de invloed die de kritische bestudering van de Bijbeltekst, in het bijzonder de humanistisch geïnspireerde tekstkritiek of filologie, op de ontheiliging van de Bijbel heeft gehad.

Het project wordt gefinancierd via de vrije competitie van nwo. Het wordt uitgevoerd door de beide indieners, Huygens-onderzoeker Dr. Henk Nellen en Prof. Dr. Piet Steenbakkers van het Descartes Centre van de Universiteit van Utrecht, samen met twee nog te werven postdocs.

2.4 De canon van de Nederlandstalige literatuur

‘De canon van de Nederlandstalige literatuur’ is een ambitieus project, ontstaan als een gezamenlijk initiatief van het Nederlands Literair Productie en Vertalingen Fonds, de Stichting Nederlandse Literaire Klassieken (Deltareeks) en het Huygens Instituut. Doel is het Nederlandstalige literaire erfgoed met een nieuwe aanpak te ontsluiten voor een zo ruim mogelijk publiek, te beginnen in het onderwijs. Op 21 april 2008 is ‘De canon van de Nederlandstalige literatuur’ besproken in het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie. Het comité erkende de noodzaak en urgentie van een geïntensiveerd literair erfgoedbeleid voor Nederland en Vlaanderen, maar was van mening dat het voorgelegde plan nadere uitwerking nodig had, met name omdat het canondebat aan Vlaamse zijde nog niet was afgerond. Ter wille van de voortgang hebben het NLPVF en het Huygens Instituut besloten het concept van het project (een verantwoorde digitale basiseditie, op grond waarvan voor verschillende doelgroepen verschillende afgeleide en flankerende publicaties en producten kunnen worden vervaardigd) concreet uit te werken in een pilot aan de hand van drie titels.

2.5 Een innovatieve editie van Van Deysse's Menschen en bergen door Jan-Willem van der Weij

‘Bewegingloos balig stond de romp op een stoelzitting, er boven en er voor ontbeten het hoofd en de armen, onbewust....’ Deze impressie van iemand

die ontbijt, haalt Frans Coenen aan in zijn *Studiën van de Tachtiger Beweging* om het prozagedicht *Menschen en bergen* van Lodewijk van Deyssel (1864-1952) te karakteriseren: ‘De nietigste dingen, de vluchtigste momenten voor ons normaal leven worden hier eenvoudig monsterlijk en ontzaglijk van gedaante en lugubere beteekenis’. Van Van Deyssels invloedrijke tekst uit de jaren 1889-1891 zijn zes varianten overgeleverd.

Met een vervangingssubsidie van NWO en bijgestaan door de afdeling E-Research van het Huygens Instituut is dr. Jan-Willem van der Weij in augustus 2008 begonnen aan de vervaardiging van een ingenieuze varianteneditie van *Menschen en bergen*. Deze zal het mogelijk maken om de verschillende versies integraal te presenteren in één elektronisch-kritische uitgave, die raadpleegbaar is op het internet. Zij krijgt onder meer een blader- en zoekfunctie en zal vergelijkend onderzoek van de verschillende tekstversies sterk vergemakkelijken. Ook biedt de elektronische omgeving ruimte voor illustraties, zoals portretten en kleurencans van het handschrift, de drukproeven en de gedrukte versies, onder andere in *De Nieuwe Gids*. Het dynamische variantenapparaat zal vanuit alle getoonde versies toegankelijk zijn. En uiteraard wordt de tekst ook literair- en teksthistorisch toegelicht. De publicatie van de editie is voorzien voor september 2009.

Een wetenschappelijke uitgave van *Menschen en bergen*, een sleuteltekst in de ontwikkeling van het literaire proza rond 1900, geeft niet alleen inzicht in het (moeizame) wordingsproces van dit unieke werk, maar maakt ontwikkelingen in de Nederlandse literatuur vanaf 1890 ook beter te begrijpen. Als één van de eerste in zijn soort fungeert de nieuwe editie bovendien als pilot voor de ontwikkeling van programmatuur voor elektronisch editeren. Zo helpt zij de weg te effenen voor andere geavanceerde tekstuittgaven.

2.6 Mariken Teeuwen rondt VENI af: Carolingian Scholarship

Middeleeuwse geleerden gebruikten werken uit de oudheid als een kapstok voor het aanleggen van nieuwe verzamelingen kennis. Dat deden ze door aantekeningen te plaatsen in de marge of tussen de regels. Deze commentaren vormden een belangrijke manier om inzichten vast te leggen en te verspreiden.

In een NWO-VENI project, *Carolingian Scholarship*, onderzocht Dr. Mariken Teeuwen hoe antieke kennis in de Karolingische periode opnieuw

begon te circuleren en tot nieuwe inzichten leidde. Daarmee leverde zij een fraaie bijdrage aan het thema *Circulation of Knowledge* in het onderzoeksprogramma van het Huygens Instituut.

Teeuwen bestudeerde de Middeleeuwse commentaren op Martianus Capella's *De nuptiis Philologiae et Mercurii*. 'De Nuptiis' is een vijfde-eeuwse handboek, waarin Martianus Capella de belangrijkste kennisgebieden van de Antieke Oudheid samenvatte. In de tijd van Karel de Grote en zijn opvolgers (ca. 800-850) kwamen geleerde monniken uit de grote kloosters via dit werk voor het eerst in contact met de antieke wetenschappelijke traditie. De Karolingische geleerden gebruikten *De nuptiis* in feite als een kapstok voor het aanleggen van een nieuwe verzameling kennis, die nog heel lang middeleeuwse kennistradities heeft beïnvloed.

Het project leidde ook tot een digitale editie, die onder leiding van Dr. Teeuwen werd gemaakt door een internationaal team van experts op de verschillende wetenschapsgebieden die het werk van Capella bestrijkt. Hiervoor werd gebruik gemaakt van de online werkomgeving van *eLaborate*. Vanaf hun eigen werkplek konden specialisten uit alle hoeken van de wereld zo de foto's van de handschriften raadplegen, transcripties toevoegen of corrigeren, en voortdurend op de hoogte blijven van elkaars vorderingen en vragen. Het resultaat is te zien op <http://martianus.huygensinstituut.nl>.

2.7 Trends en thema's in de editiewetenschap

Op 9 oktober 2008 organiseerde het Huygens Instituut in samenwerking met het Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie (CTB) van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde te Gent een studiedag over 'Trends en thema's in de editiewetenschap'. De dag was bedoeld voor editeurs en onderzoekers die aan Nederlandse en Vlaamse universiteiten verbonden zijn of die op een andere manier teksten bezorgen, maar ook voor uitgevers van tekstedities, auteurs, docenten en andere geïnteresseerden.

Met een opkomst van ruim 80 personen, een gevarieerd programma en een levendige discussie mag de studiedag een succes worden genoemd. Gezien de herhaalde roep om meer samenwerking en uitwisseling kwam de lancering van het digitale Platform Teksteditie (www.teksteditie.org) op een goed moment. Ook wil het platform graag gevolg geven aan de verschillende ideeën voor nieuwe initiatieven die tijdens de studiedag werden geopperd.

De feestelijke afsluiting van de dag werd gevormd door de uitreiking van de СТВ-Prijs voor Teksteditie aan Charlotte Cailliau. Bij die gelegenheid werd bekendgemaakt dat de prijs wordt omgedoopt tot een Vlaams-Nederlandse Prijs voor Teksteditie, die in 2010 voor het eerst zal worden uitgereikt.

Het ligt in de bedoeling om de studiedag een jaarlijks vervolg te geven en bij de organisatie afwisselend steeds ook andere partijen te betrekken.

2.8 Twee delen Volledige Werken Willem Frederik Hermans verschenen

De grootste Nederlandse schrijver uit de twintigste eeuw is Willem Frederik Hermans, zo menen velen. Over dit soort beweringen valt natuurlijk altijd te twisten, maar een ding is zeker: Hermans is een belangrijke auteur en hij verdient een literair monument. Dat is bij het Huygens Instituut in aanbouw en het wordt indrukwekkend. Het instituut werkt in dit project nauw samen met uitgeverij De Bezige Bij en het Willem Frederik Hermans Instituut.

In 2008 verschenen bij De Bezige Bij weer twee delen van de 23-delige *Volledige Werken*. Het gaat om deel 2 met romans uit de jaren vijftig: *Ik heb altijd gelijk*, *De God Denkbaar Denkbaar de God* en *Drie melodrama's*. Deel 11 bevat beschouwend werk uit de jaren zestig en zeventig, waaronder de beide bundels *Het sadistische universum* en het reisverslag *De laatste resten tropisch Nederland*. De bezorgers zijn Dr. Jan Gielkens en Drs. Peter Kegel. Zoals gebruikelijk bevatten de uitgaven niet alleen de betrouwbare, wetenschappelijk verantwoord geëditteerde teksten van Hermans zelf, maar ook uitgebreide nawoorden over de ontstaans-, publicatie- en receptiegeschiedenis van de uitgegeven werken. De bijbehorende wetenschappelijke apparaten van alle delen zijn te vinden op www.wfhermansvolledigewerken.nl. In de nabije toekomst zal de serie ook verschijnen in de vorm van een volwaardige wetenschappelijke digitale editie.

2.9 Verschenen: wetenschappelijke editie van Huygens' hofdicht Hofwijck

In zijn grote gedicht *Hofwijck* beschrijft Constantijn Huygens de gelijknamige buitenplaats die hij in Voorburg naar eigen ontwerp had laten

aanleggen en geeft hij een beeld van de manier waarop hij daar zijn (vrije) tijd doorbracht. De rijkdom van het overgeleverde materiaal (handschriften, drukken, correspondentie) stelt ons in staat de wording van de tekst en de totstandkoming van drie uitgaven tijdens Huygens' leven op de voet te volgen. In de in 2008 gepubliceerde driedelige historisch-kritische editie van *Hofwijck* (deel xv in de reeks *Monumenta Literaria Neerlandica*) wordt hiervan verslag gedaan. De uitgave bevat bovendien een studie over de opbouw en de samenhang van het gedicht als geheel en over de plaats ervan in de literaire en culturele context van zijn tijd. De editie werd bezorgd door Dr. Ton van Strien en bevat een studie van de literair- en ideeënhistorische context door Dr. Willemien B. de Vries.

2.10 *Het Vlaams-Nederlandse Prijs voor Teksteditie*

Op 9 oktober 2008 werd voor de vijfde en laatste maal de CTB Prijs voor Teksteditie uitgereikt. Winnares was Charlotte Cailliau, die een certificaat en een geldprijs van 500 euro ontving voor haar scripties over de bundel *tancredo infrasonic* van Hugo Claus (2006, Universiteit Gent) en over Willem Kloos' *Verzen* (2007, Universiteit van Amsterdam). Diezelfde dag werd bekend gemaakt dat de tweejaarlijkse CTB Prijs wordt vervangen door een gezamenlijke jaarlijkse prijs van het Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie en het Huygens Instituut. Deze Vlaams-Nederlandse Prijs voor Teksteditie wil een editiewetenschappelijke scriptie bekronen op basis van bronnenonderzoek uit alle perioden. Scripties van alle academische niveaus in Nederland en Vlaanderen kunnen meedingen naar deze prijs, die bestaat uit een geldbedrag van 1500 euro.

2.11 *Zeventiende-eeuwse geleerdenbrieven: een nieuw NWO-project*

Hoe verliep de transformatie van de in de Middeleeuwen dominante Aristotelianse natuurfilosofie naar de op empirisme en wiskundige analyse gebaseerde wetenschapsbeoefening die in de zeventiende eeuw in zwang kwam? Deze en andere vragen liggen ten grondslag aan een nieuw NWO-project, dat het Huygens Instituut gaat uitvoeren in samenwerking met het Descartes Centre van de Universiteit van Utrecht, de Koninklijke Bibliotheek,

DANS, de Universiteit van Amsterdam en de Virtual Knowledge Studio van de KNAW. Het consortium verwierf hiervoor een NWO-investeringsubsidie van bijna een half miljoen euro. Het Huygens Instituut nam het initiatief.

Voor het instituut ligt een belangrijk complex van onderzoeksvragen op het terrein van de middeleeuwse en vroegmoderne wetenschapsgeschiedenis. Het onderzoeksprogramma gaat ervan uit dat er veel te leren valt uit de bestudering van de wijze waarop kennis circuleerde in de Middeleeuwen en de vroegmoderne periode. Dat gebeurde in veel gevallen via correspondentie. Brieven vormden in de vroegmoderne periode misschien wel de belangrijkste manier om wetenschappelijke ontdekkingen te openbaren en te bespreken.

In het project worden onderzoeksvragen en instrumenten ontwikkeld om een digitaal corpus van circa 20.000 zeventiende-eeuwse geleerdenbrieven te analyseren. In eerste instantie gaat het om geleerden die in de Republiek der Verenigde Nederlanden woonden: Constantijn en Christiaan Huygens, Descartes, Grotius, Barlaeus, Van Leeuwenhoek, Swammerdam en Spinoza.

2.11 9 oktober 2008: Digitaal Platform Teksteditie gelanceerd!

Een van de kernactiviteiten van het Huygens Instituut is het maken van edities van literaire teksten en bronnen uit Nederland en de Nederlanden vanaf de vroegste tijden tot heden. Achterliggende gedachte is dat ons literaire erfgoed kwetsbaar is en dat deskundig en zorgvuldig onderhoud noodzakelijk is om het voor toekomstige generaties te behouden. Natuurlijk houden veel meer mensen in Nederland en Vlaanderen zich, elk vanuit hun eigen invalshoek, bezig met teksteditie en bronnenuitgaven: niet alleen editeurs, onderzoekers en (universitaire) docenten, maar ook studenten, uitgevers, auteurs, subsidiegevers en literaire critici. Om te komen tot meer uitwisseling en samenwerking heeft het Huygens Instituut, samen met het Vlaamse Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie, het initiatief genomen tot de oprichting van het digitale Platform Teksteditie (www.teksteditie.org). Het Platform wil vóór alles een middel tot communicatie en uitwisseling zijn, een open en inspirerend forum, en de verschillende aspecten van het vak teksteditie op een toegankelijke manier voor het voetlicht brengen. Het staat open voor alle belangstellenden. Zij kunnen op de site terecht voor informatie over lopende editieprojecten of recente vakpublicaties op het

gebied van de editiewetenschap, voor een overzicht van vakopleidingen en vacatures, voor handige links naar relevante websites en, niet te vergeten, voor het leveren van bijdragen of het stellen van vragen. De lancering van het Platform vond plaats tijdens de druk bezochte studiedag ‘Trends en thema’s in de editiewetenschap’ op 9 oktober 2008, die werd georganiseerd door het Huygens Instituut en het Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie.

3. Voortgang van het onderzoek per thema

3.1 Circulation of Knowledge

3.1.1 Commentaren

Latijnse commentaren als sleutelteksten van kennisoverdracht

Gedurende de hele middeleeuwen was het lezen (en vooral: het samen of groepsgewijs lezen) van algemeen erkende autoriteiten dé methode van onderwijs. Een magister las met zijn studenten een tekst, en voorzag deze van commentaar. Dat kon commentaar zijn van hemzelf, of een reeds bestaand commentaar dat op zijn beurt een bepaalde status van autoriteit verworven had. Het kon een commentaar zijn op de letter van de tekst, een commentaar dat zich richtte op uitleg van grammatica, stijl, vocabulaire van een tekst. Het kon ook een commentaar zijn dat tot doel had de scope van de tekst te verbreden, door er materiaal van andere autoriteiten aan toe te voegen, en deze vervolgens met de hoofdtekst en met elkaar te vergelijken. Het kon een commentaar zijn dat de ‘diepere’ betekenis van de tekst bloot legde, dat de letter van de tekst interpreteerde en verdiepte met nieuwe betekenisdimensies. Het kon een commentaar zijn in de vorm van vragen, dat de student hielp om zich de kernpunten van de tekst in het hoofd te prenten en ze te onthouden. Kortom: er zijn vele genres van commentaren te vinden, die zich steeds op een andere manier verhouden tot de inhoud van de tekst. De commentaren weerspiegelen deze verhouding ook: het soort commentaar bepaalt in zekere mate ook de inhoud van het commentaar, of omgekeerd, de inhoud bepaalt als vanzelf de gekozen vorm.

Het genre commentaar of commentaartradities is zo een centraal genre binnen het thema ‘circulation of knowledge’ in de Middeleeuwen.

Aangezien het Latijn behalve de taal van kerk en bestuur ook die van de school en geleerdheid was, geldt dit met name op het terrein van de Latijnse middeleeuwen. Commentaren en commentaartradities zijn niet alleen heel directe bronnen van kennis, en van de receptie/transformatie/transmissie van kennis, het zijn bovendien ook teksten die de rode draad van autoriteit, en van de status van de verschillende soorten kennis goed belichten. Die status van kennis krijgt een centrale plaats in de wereld van onderwijs en wetenschap bij de geboorte van de universiteiten in de dertiende eeuw. Het ontstaan van een canon van kennis die de status van ‘universele kennis’ krijgt is het fundament onder het nieuwe instituut ‘universiteit’, dat voor het eerst in de Westerse geschiedenis diploma’s uitreikt met een universele geldigheid. De kennis, die met dit diploma bezegeld werd, diende dan ook de status te hebben van algemeen aanvaarde kennis, en het vaststellen van de canon van kennis leidde meermalen tot grote (en interessante) conflicten.

De teksten, die aan de scholen en universiteiten gelezen werden, hadden dus autoriteit, maar ook een commentaar kon – bijvoorbeeld door het prestige van de auteur ervan – de status van autoriteit verwerven, en zelf weer onderwerp worden van commentaar (bijv. grote bijbelcommentaren, theologische commentaren, juridische commentaren, Aristoteles-commentaren). De commentaren geven bovendien een heel direct inzicht in de praktijk van het onderwijs, en het wetenschappelijk bedrijf: wat vond men belangrijk aan een tekst, hoe las men die, wat haalde men erbij om een tekst te kunnen doorgronden, hoe ontwikkelden zich de methodes van lezen, analyseren en interpreteren, van verzamelen, selecteren en vergelijken?

Drie medewerkers van het Huygens Instituut concentreren zich op de Latijnse middeleeuwen, en het onderzoek van alledrie draagt bij aan dit onderzoeksthema.

Het project ‘Karolingische geleerdheid en Martianus Capella’: glossen en scholia uit de vroege middeleeuwen

De praktijk van het becommentariëren van teksten door middel van glossen en scholia, die in de marges en interlineair aan de hoofdtekst worden toegevoegd, laat zich goed bestuderen aan de hand van de herleving van de klassieke erfenis in de vroege Middeleeuwen. De latijn-latijn glossentradities, die tal van klassieke en laat-antieke werken verrijken, zijn lange tijd een ondergeschoven kind geweest in het onderzoek naar intellectuele cultuur in de middeleeuwen, maar kunnen zich nu verheugen in een langzaam

toenemende belangstelling. Nieuwe inzichten beginnen zich te vormen over de aard van dergelijke teksten, en daarmee ook over hun functie in de opleving van cultuur en onderwijs die de ‘Karolingische renaissance’ wordt genoemd.

Lange tijd heeft het debat zich heen en weer geslingerd tussen classificaties in ‘school texts’ en ‘library books’ – producten uit het klaslokaal, waarin de hand van de meester of de leerling te herkennen viel, of afschriften van feitelijk dode kennistradities, die herhaald worden om het herhalen.

Het onderzoek naar de receptie van Martianus Capella’s *De nuptiis*, echter, heeft een nieuw licht op de zaak geworpen. De karolingische handschriften, waarin klassieke of laat-antieke hoofdteksten omringd werden met glossen, waren geen handschriften die gebruikt werden in het onderwijs, en ook geen archiefkasten voor oude kennis. Zij waren zelf zeer levende verzamelingen van kennistradities, encyclopedieën van kennis op het terrein van wetenschap en mythologie. De commentaartraditie die een tekst als *De nuptiis* omringt, put uit de teksten die tot de canon van geleerde kennis gerekend worden, en de commentaartradities op die teksten: de literaire werken van Virgilius en Ovidius, Macrobius’ en Calcidius’ neoplatoonse werken, Servius’ commentaren, Isidorus van Sevilla’s *Etymologiae*, Plinius’ *Naturalis historia*, Boethius’ *De institutione musica*, en ga zo maar door. Tegelijkertijd, echter, vormen *De nuptiis* én de commentaartraditie op *De nuptiis* ook weer een bron voor commentaren op andere teksten uit dezelfde canon. De verzamelingen voeden elkaar, en worden gekenmerkt door een grote overlap aan gemeenschappelijke kennis. Zo vormen de commentaartradities op deze laat-antieke werken als het ware een ‘ruggengraat’ van kennis op het terrein van antieke mythologie, cosmologie, cosmografie, de *artes liberales*, maar ook bijvoorbeeld vocabulair, stijlfiguren en versmaten.

In 2008 is binnen dit project een eerste volledige, digitale editie gerealiseerd van de oudste commentaartraditie op Martianus Capella, nu vrijelijk toegankelijk op <http://martianus.huygensinstituut.nl>. De editie is het resultaat van een internationale samenwerking van specialisten op de uiteenlopende terreinen der zeven *artes liberales* (van grammatica tot sterrenkunde), die in een online werkomgeving foto’s van de belangrijkste handschriften konden raadplegen en hun transcripties konden toevoegen en/of corrigeren. In september 2008 is de groep bijeengekomen voor een symposium in Den Haag en Leiden, zijn de resultaten van het onderzoek met

elkaar gedeeld en de overkoepelende vragen bediscussieerd. De proceedings van dit symposium zullen worden uitgegeven in 2009/2010.

De periode der universiteiten: onderwijsmethoden

De belangrijke vernieuwingen van de 12^e en 13^e eeuw (dialectiek, scholastiek, disputaties) op het terrein van onderwijs en onderzoek laten zich goed interpreteren in het licht van de ontwikkeling van nieuwe commentaargenres. In de lijn van het werk van Olga Weijers ligt het analyseren van de verschillende genres van commentaren, de ontwikkeling daarvan, en de blik die dat biedt op (bijvoorbeeld) het onderwijs aan de universiteiten. Voorbeelden van vragen die uit haar onderzoek naar voren komen zijn: Wat is de ruimte voor eigen inbreng in de verschillende soorten commentaren, naast de traditionele weg van interpretatie en de min of meer vaste voorraad aan argumenten waar commentatoren uit konden putten? Of: in hoeverre is er via de commentaren sprake van kennisverrijking, en in hoeverre juist van een verarming, vanwege simplificatie? Er is ook een trend waarneembaar waarbij de basis van onderwijs niet meer bestaat uit de basisteksten en hun commentaren, maar gericht is op de analyse van de inhoud en problemen van een discipline. De vraag dringt zich op: wanneer maakt de commentaartraditie als basis van het onderwijs plaats voor systematische tekstboeken, gericht op de uitleg van disciplines in plaats van de uitleg van autoriteiten?

In 2008 heeft het onderzoek van Olga Weijers zich gericht op vooral deze terreinen van onderzoek: de ontwikkeling van *questio*-commentaren en disputaties, en het repertorium van magistri aan de Parijse artesfaculteit. Zij heeft een derde studie over de *disputatio* afgerond (na een eerste deeltje over de *disputatio* aan de Parijse Artes-faculteit in de 13^e eeuw en een volgende studie waarin dit onderzoekterrein geografisch is uitgebreid tot de Artesfaculteiten in een aantal Europese landen en chronologisch tot het einde van de middeleeuwen). In dit derde deel heeft zij de *disputatio* aan de Artesfaculteit vergeleken met dezelfde praktijk aan de hogere faculteiten: theologie, recht en medicijnen. Hierbij komen zowel de zelfstandige disputationen aan de orde als de *questiones* van de commentaren. Dit deel, getiteld *Queritur utrum. Études sur la disputatio dans les universités médiévales*, zal in 2009 verschijnen. Wat het repertorium betreft, is er in 2008 een begin gemaakt met de letter R. Hierbij zijn een aantal belangrijke auteurs aan de orde gekomen, onder wie Radulphus Brito, magister aan

de parijse Artes-faculteit aan het eind van de 13e en in het begin van de 14e eeuw, en auteur van een reeks commentaren in de vorm van *questiones disputate* op de werken van Aristoteles. Een van die commentaren, op de *Ethica*, is overigens recent uitgegeven door Iacopo Costa en verschenen in de reeks ‘Studia Artistarum’.

Het onderzoek richt zich in feite op het geheel van het intellectuele bedrijf in de periode der universiteiten, met name op de groei en bloei van nieuwe genres die de transmissie en/of verrijking van kennis als doel hebben.

Edities van commentaren: dilemma's

Heel veel commentaren zijn nog onuitgegeven, en daardoor ook gebrekkig, of in het geheel niet bestudeerd. Binnen deze onderzoekslijn valt zeker een schat aan nieuwe bronnen uit de gehele middeleeuwen aan te spreken. Tegelijkertijd is de discussie over de rol van commentaren, de status van commentaarkennis, en de relatie tussen autoriteit en commentaar in volle gang.

De afhankelijkheidsrelatie tussen autoriteit en commentaar (ofwel: hoofdtekst en commentaartekst) stelt bovendien hoge eisen aan de editie. In een recente studie van James Zetzel, *Marginal Scholarship & Textual Deviance* (London 2005) worden pertinente vragen gesteld over de status van een commentaartekst, en wat deze impliceert voor de uitgave ervan. Wat ben je eigenlijk aan het uitgeven, als een commentaar zulke vage contouren heeft dat het van manuscript tot manuscript danig verschilt? En niet alleen een commentaartekst kan last hebben van vage contouren; ook de hoofdtekst zelf ligt niet in alle gevallen vast, zoals bijvoorbeeld in het geval van de Averroescommentaren op Aristoteles.

Tot nu toe stappen editeurs liever over deze problematische en complexe zaken heen dan ze te confronteren. In de schaarse edities van commentaartradities worden over het algemeen niet veel woorden vuil gemaakt aan de achterliggende problemen van de tekst. Dit zou echter moeten veranderen. Meer onderzoek zou de problemen op de kaart moeten zetten, en experimenten met editievormen zouden wellicht kunnen leiden tot de ontwikkeling van tools die het de editeurs makkelijker maken om ermee om te gaan.

Eén van de meest ingewikkelde problemen voor het maken van edities bevindt zich op het terrein van de tekstuele traditie van de semitico-latiijnse

vertalingen van Aristoteles commentaren. De combinatie van diverse talen en alfabetten (Arabisch, Grieks, Hebreeuws, Syrisch en Latijn), en het probleem van de tegengestelde schrijfrichting van die talen, is een groot technisch struikelblok bij het maken van de edities, én bij het computermatig doorzoeken en analyseren van de teksten, of het vaststellen van de relaties tussen de verschillende handschriften. De oplossing van deze problemen zou veel winst opleveren voor bijvoorbeeld variantenonderzoek of lexicografische analyses. De onderzoeksresultaten van dergelijk onderzoek leveren belangrijke bouwstenen binnen het grotere thema van de circulatie van wetenschappelijke kennis in de latere Middeleeuwen (grotweg vanaf eind twaalfde tot eind veertiende eeuw). De denkbepelden van de antieke autoriteiten (Hippocrates, Galenus, Plinius) op het terrein van de biologie en geneeskunde kunnen via die vertalingen worden vergeleken met die van Aristoteles in de Arabische traditie (bijvoorbeeld in de persoon van Avicenna), en de daarop gebaseerde Westerse ideeënontwikkeling. Aafke van Oppenraay werkt aan de editie van zo'n Aristoteles in Latijnse vertaling: *De Animalibus*, de boeken over de dierkunde. Het is een complex en langdurig project waarvan nu het eindpunt in zicht komt. Zij hoopt de editie te kunnen voltooien in 2009.

In 2008 heeft zij bovendien een begin gemaakt met de organisatie van een congres rond precies de hierboven beschreven problemen: 'The Letter before the Spirit: the Importance of Text Editions for the Study of the Reception of Aristotle'. Het congres zal van 2-5 juni 2009 gehouden worden op het Huygens Instituut.

3.1.2 *Erasmi opera omnia*

2008 was een ingrijpend jaar voor de uitgave van alle werken van Erasmus (*Erasmi opera omnia*; ASD). Na een onderbreking van enkele jaren verschenen nu twee delen tegelijk, te weten: v-6 *Vidua Christiana* (ed. Maria Cytowska) en *Institutio Christiani matrimonii* (ed. Anton G. Weiler), en vi-9 *Annotationes in Novum Testamentum, pars quinta: Gal. – Thess.* (ed. Miekske L. van Poll-van de Lisdonk), maar ook, en bovenal, is van uitgever gewisseld. Nadat Elsevier 40 jaar de editie verzorgd heeft, neemt Brill die nu over. De wisseling is gemarkeerd doordat deel v-6 nog bij Elsevier is

verschenen, terwijl Brill deel VI-9 voor zijn rekening nam. Ook heeft in het verslagjaar Miekske van Poll aan het Instituut haar vaste aanstelling gekregen, zodat de bureauredactie blijft bestaan uit Miekske van Poll, Gerard Huijting, Steven Surdèl en Jan Bloemendal. Zij hebben de redactie ter hand genomen van andere delen, waaronder IV-4: *Apophthegmata* (ed. Tineke L. ter Meer), VI-7 (*Annotationes in Romanos*, ed. Piet F. Hovingh) en V-8 met onder andere de sleuteltekst *Enchiridion* (ed. Juliusz Domanski). Er zijn thans 37 delen verschenen, in de komende jaren zullen naar verwachting nog 24 delen verschijnen.

Het is de bedoeling dat de editie in de toekomst vergezeld gaat van flankerend onderzoek. Daartoe is een subsidieaanvraag bij NWO ingediend. In dit kader zal het Huygens Instituut, al dan niet in samenwerking met universiteiten of andere instellingen, op gezette tijden congressen, symposia en expert meetings organiseren. Bovendien worden plannen gesmeed ter digitalisering van de ASD-reeks. Er is een goede samenwerking met het Erasmus Centre for Early Modern Studies, het Erasmus of Rotterdam Society Yearbook en de redactie van de *Collected Works of Erasmus*, de Engelse vertaling van Erasmus' werken die in Toronto verschijnt.

3.1.3 recycling the classics

In 2008 werden er in het cluster 'Recycling the Classics' enkele belangrijke resultaten geboekt. Voor het project 'Biblical Criticism and Secularization in the Seventeenth Century' kwam er een samenwerkingsverband tot stand met het Descartes Centre voor Wetenschapsgeschiedenis en Wetenschapsfilosofie (Universiteit Utrecht). In april 2008 diende de projectleider Henk Nellen in samenwerking met Piet Steenbakkers bij NWO een aanvraag in voor het subsidieprogramma Vrije competitie geesteswetenschappen. In december 2008 werd het onderzoeksvoorstel gehonoreerd met de toekenning van een subsidie die het mogelijk maakt voor de periode van drie jaar twee postdocs aan te stellen. Het onderzoek maakt gebruik van brieven, pamfletten en geleerde werken. Het probeert te achterhalen hoe de bestudering van de Bijbeltekst omstreeks 1650 in een stroomversnelling kwam: aandacht voor auteursintentie en historische context, vergelijking met buitenbijbelse bronnen en bestudering van interne tegenstrijdigheden, tekstvarianten en afwijkende vertalingen leidden opeens tot een kritische bezinning, waardoor

de bovennatuurlijke status van de Bijbel ter discussie kwam te staan. In plaats van Gods woord, en gids voor de verwerving van het eeuwige heil, degradeerde de Bijbel in de ogen van steeds grotere groepen lezers tot een collectie joodse geschiedverhalen die zoals alle geschreven bronnen op veel plaatsen fouten en sporen van tekstbederf vertoonden. Het uit te voeren onderzoek beschrijft de invloed die de kritische bestudering van de Bijbeltekst, in het bijzonder de humanistisch geïnspireerde tekstkritiek of filologie, op deze ontheiliging van de Bijbel heeft gehad. De aan te stellen postdocs zullen elk een van de twee deelonderzoeken verrichten: 1. *Biblical Criticism: From Academic Setting to Public Debate (1575-1670)*. 2. *Spinoza's Biblical Criticism: Its Originality, Scope and Impact (1655-1677)*.

Tot dit cluster behoort ook het project Europa Humanistica. In 2008 werd vooral gewerkt aan een min of meer compleet overzicht van de edities voor de zeven lemmata over Agricola, Coornhert, Van Ghistele, Junius, Longolius, Murmellius en Pulmannus. Dit overzicht was nu mogelijk geworden door de ontvangst van materiaal van drie externe medewerkers: Dirk van Miert, Marianne Roobol en Juliette Groenland. In 2008 vond tevens de derde Algemene Conferentie plaats in het voormalige Keizerlijk-Koninklijk Paleis te Boedapest, waar nu de Nationale Bibliotheek van Hongarije is gevestigd (17-19 april). Op dit moment bestaat het netwerk van Europa Humanistica uit dertien 'reguliere' wetenschappelijke instellingen uit zes verschillende landen: Frankrijk, Spanje, Hongarije, Duitsland, België en Nederland. Tijdens de bijeenkomst in Boedapest gaf Steven Surdél een overzicht van de stand van zaken ('Progress and hope for Europa Humanistica in the Low Countries'). Henk Nellen besteedde aandacht aan Rudolph Agricola ('Riding the winds of time: New attitudes in a preface by Agricola'). Zie <http://www.europahumanistica.org/spip.php?article91>). Wederom bleek uit de lezingen tijdens de conferentie dat de voor het project geselecteerde 'parateksten' (opdrachtbrieven, berichten aan de lezer, drempelgedichten) een grote meerwaarde bezitten. Naast de gebruikelijke hoffelijkheden aan het adres van vrienden, collega's en geldschieters vindt men opmerkingen over de verouderde methoden van het onderwijs, de starre houding van scholastici aan de universiteiten en de verheffende morele waarde van heidense teksten naast die van christelijke auteurs. Uit dergelijke vaak verholde uitlatingen blijkt duidelijk dat veel humanisten voor moeilijke keuzen kwamen te staan. Het jaar 2008 is door onze Franse collega Marie-Elisabeth Boutrouë wederom benut om

de gezamenlijke Europese Budé-databank verder te verbeteren, opdat de aansluiting met externe databestanden zo soepel mogelijk zal verlopen. Het portaal tot deze databank zal worden ontworpen door het ervaren team van de Universidad Complutense te Madrid. Daarnaast blijft de oude 'vitrine' van kracht, waarvan het aantal bezoekers steeds verder toeneemt (zie www.europahumanistica.org).

Een derde project waarin de 'recycling' van klassieke auteurs een belangrijke rol speelt, betreft de uitgave van Hugo Grotius' werken, in het bijzonder zijn Neolatinse poëzie. Door zijn perfecte taalbeheersing stak Grotius vooral als dichter van spitse epigrammen de klassieke voorbeelden naar de kroon. In het verslagjaar rondde Moniek van Oosterhout haar editie van Hugo Grotius' oorspronkelijke Neolatinse gelegenheidspoëzie af. Deze poëzie, die geschreven werd naar aanleiding van boekpublicaties, verjaardagen, huwelijken, begrafenissen, veldslagen en andere gebeurtenissen, beslaat de periode 1609-1645. Het gaat om 110 gedichten van in totaal 2474 verzen. Van deze gedichten werden er 56 vóór 1617 (1416 verzen) geschreven en 42 van deze 56 gedichten werden opgenomen in de *Poemata Collecta* (Leiden 1617), een overzichtsuitgave waarin Grotius' Neolatinse dichtwerk werd samengebracht. Van de resterende 1058 verzen die tussen 1617 en 1645 werden geschreven, kwamen er 476 in 1621 tot stand. De compositie van gelegenheidspoëzie nam in de loop van de volgende jaren verder af, en de gedichten werden ook korter: voor de periode 1609-1645 zijn slechts vijf gedichten van aanzienlijke lengte overgeleverd. Grotius richtte zich liever op zijn juridische en theologische studies. Toch betekent de kritische uitgave van zijn latere Neolatinse poëzie een belangrijke bijdrage tot de kennis van zijn leven en werken. Als afspiegeling van het sociale en intellectuele verkeer in Grotius' kring verschaft de gelegenheidspoëzie inzicht in zijn omgang met vrienden, collega-geleerden en mecenasen, hun literaire activiteiten en hun politiek-godsdienstige overtuigingen. Het ligt in de bedoeling het manuscript van de dissertatie in februari 2009 aan een leescommissie van deskundigen voor te leggen. Naar verwachting zal dan in de loop van het jaar de promotie kunnen plaatsvinden.

H. Nellen nam zitting in een Haagse 'klankbordgroep', die de herdenkingsactiviteiten ter gelegenheid van het vierhonderdjarige jubileum van Grotius' *Mare liberum* (De vrije zee, 1609) zal coördineren. Tevens verrichtte hij in het kader van zijn Grotius-studie onderzoek naar de wordingsgeschiedenis van *De iure praedae* (Over het recht op buit, 1604-

1606) en *Mare liberum*, dat uit *De iure praedae* ontstond. Hij hield over beide werken enkele lezingen die in de loop van 2009 als artikelen zullen verschijnen. Voor het jaarboek *Grotiana* verleende hij assistentie bij de voorbereiding van een drietal jaargangen (2006, 2007 en 2008) die in het voorjaar van 2009 bij de nieuwe uitgever Brill te Leiden het licht zullen zien. Ten slotte verleende hij, evenals in 2007, assistentie bij de digitalisering van een aantal werken van Hugo de Groot, onder meer de *Verantwoordingh van de wettelijcke regeringh van Hollandt ende West-Vrieslandt* (1622) en de *Briefwisseling van Hugo Grotius* (17 delen, Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Grote Serie, Den Haag 1928-2001). In het kader van de digitalisering van deze correspondentie was hij betrokken bij het door NWO gesubsidieerde digitaliseringsproject ‘Geleerdenbrieven’ (Circulation of knowledge and learned practices in the 17th-century Dutch Republic. A web-based Humanities’ collaboratory on correspondences). In dit project fungeert Grotius’ briefwisseling als een van de belangrijkste corpora.

3.1.4 Oude en nieuwe geleerdheid

De Newton-receptie in de Republiek

‘Den grootste man onzer eeuw’, dat was de kwalificatie van de Leidse hoogleraar Petrus van Musschenbroek voor Isaac Newton (1642-1727). Maar ook ver buiten de kring van Nederlandse natuurkundigen was de Engelsman een held, om niet te zeggen een idool. Newton is vooral bekend vanwege zijn formulering van de universele gravitatiewet (*Philosophiae naturalis principia mathematica*, 1687) en, in meer algemene zin, vanwege zijn mathematisch-empirische aanpak van allerhande natuurverschijnselen. De introductie van het Newtonianisme is lange tijd beschouwd als een even logische als onvermijdelijke stap richting moderne natuurwetenschap. Maar de opkomst van de zogenaamde Newtoniaanse fysica kan maar moeilijk verklaren waarom de Engelsman in brede kring zulke idolate reacties teweeg bracht.

Het is de bedoeling van dit project om de complexe beeldvorming rond Newton te beschrijven, en te analyseren waarom deze in de Republiek zo ongekend populair werd. Het project is aanvulling op het recente onderzoek naar het Cartesianisme en Spinozisme in de Republiek. Het blijkt echter dat het onmogelijk is om te spreken over een samenhangend

‘Newtonianisme’. Bindend element in het discours rond de Engelsman is veeleer de aan zijn werk toegedichte mogelijkheid om op prudente wijze de wonderen van Gods Schepping te onderzoeken. Als zodanig bleek het een uitermate geschikt alternatief voor de omstrede rationalistisch-geometrische aanpak van Descartes en – vooral – Spinoza.

De centrale vragen van het project waren: hoe was de beeldvorming rond Isaac Newton aan het eind de zeventiende en aan het begin van de achttiende eeuw? Waarom werden zijn fysische inzichten aanvankelijk nauwelijks gewaardeerd, terwijl te gelijktijd er al heel kort na de verschijning van de *Principia* een cultus ontstond waarbij Newton werd geëerd als een even geniaal als vroom wiskundige? Het resultaat van het onderzoek is de these dat Newton in de Republiek werd gezien als tegenpool van de algemeen verafschuwde Spinoza. Newton was in de context van de Republiek zo succesvol, niet omdat hij het bij het rechte einde had, maar omdat hij de juiste man op de juiste plaats was. De aan hem toegedichte eigenschappen – vroomheid, genialiteit, matigheid – leken een bij uitstek geschikt middel om de geest van Spinoza uit te drijven. Met andere woorden, de introductie van Newton op het Nederlandse toneel is een fraaie illustratie van de wijze waarop in de vroegmoderne tijd kennis werd toegeëigend, getransformeerd en aangepast aan lokale problemen en omstandigheden.

Het project verkeert in de afsluitende fase. In 2008 werden twee afrondende artikelen geschreven waarin de centrale thematiek van dit onderzoek werd uitgewerkt. De cruciale rol die de angst voor Spinoza heeft gespeeld bij de introductie van Newton in de Republiek werd uiteengezet in ‘Honouring Sir Isaac, or, Exorcising the Ghost of Spinoza. Some Remarks on the Success of Newton in the Dutch Republic’ in: S. Ducheyne ed., *Future Perspectives on Newton Scholarship and the Newtonian Legacy in Eighteenth-Century Science and Philosophy*. Verhandelingen van de koninklijke Vlaamse academie van België voor wetenschappen en kunsten (Brussel, verschijnt in 2009). De meer algemene bevindingen van het onderzoek worden gepresenteerd in het comparatieve artikel getiteld ‘The Reception of Newton in the Low Countries’, waarin een vergelijking wordt gemaakt tussen de introductie van Newton in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden, en dat zal verschijnen in het grote overzichtswerk van S. Mandelbrote en H. Pulte eds., *The Reception of Isaac Newton in Europe* (Londen en New York, verschijnt in 2010).

Jan Swammerdam (1637-1680), biografie.

‘Ik presenteer U Edele’, zo schreef Jan Swammerdam in 1678 aan een vriend, ‘alhier den Almaghtigen Vinger GODS in de Anatomie van een Luys; waarin Gy wonderen op wonderen op een gestapelt sult vinden, en de Wysheid Gods in een klein puncte klaarlyk sien ten toon gestelt’. In Europa waren Jan Swammerdam en Antoni van Leeuwenhoek (1632-1723) dé twee pioniers op het gebied van de microscopie. Terwijl Van Leeuwenhoek uitgroeide tot een alom bekende, canonieke figuur, heeft aan Swammerdam altijd een reputatie gekleefd van obscuriteit en mystiek. Het doel van dit project is om, op basis van uitvoerig bronnenonderzoek, het leven van Swammerdam te beschrijven in de context van de tijd waarin hij leefde: de bruisende wetenschappelijke cultuur van de Gouden Eeuw. Swammerdam was geenszins de geïsoleerde waanzinnige waar hij eeuwenlang voor gehouden is, maar speelde een belangrijke rol in de totstandkoming en verspreiding van kennis tijdens de ‘Wetenschappelijke Revolutie’. Swammerdam was een spilfiguur in het netwerk van Amsterdamse Cartesianen (Johannes Hudde, Buchardus de Volder, Johannes de Raey), correspondeerde uitvoerig met de Royal Society in London, en onderhield een (verloren gegane) briefwisseling met de Franse filosoof Nicolas Malebranche.

Het project nadert zijn afronding. In 2009 zal het manuscript van de biografie, *De vinger Gods. Het leven van Johannes Swammerdam (1637-1680)*, worden voltooid; dit zal in 2010 gepubliceerd worden. Ongeveer gelijktijdig zal een digitale editie verschijnen van de correspondentie van Swammerdam; deze zal worden opgenomen in de website van het mede door NWO gefinancierde project *Circulation of knowledge and learned practices in the seventeenth-century Dutch Republic. A web-based Humanities' collaborative on correspondences*.

Het jaar 2008 werd besteed aan het schrijven van de biografie en het editeren van de correspondentie. Voorts werd een aantal lezingen gegeven, en publicaties voorbereid waarin de rol van Swammerdam in het proces van de ‘circulation of knowledge’ nader werd belicht. In januari 2008 werd in Den Haag op het congres *Materials for Science: The Use of Instruments, Collections and Illustrations in Early Modern Research* een lezing gehouden getiteld ‘Touching the Divine: Jan Swammerdam (1637-1680) on Insects’, waarin werd ingegaan op het belang van tekeningen en preparaten voor het werk van Swammerdam. Over dezelfde thematiek verscheen een populariserend artikel ‘De logica van de luis. Johannes Goedaert (1617-1668) en Jan Swammerdam (1637-1680)’, *Kunstschrift* (2008) nr. 1, 10-17. Daarnaast

werd in juni 2008 op een symposium van de werkgroep ‘Sexe. Geschiedenis van een begrip’ (Amsterdam, Huizinga Instituut) een voordracht gehouden getiteld ‘Cartesiaanse sex. Nederlandse anatomen (Jan Swammerdam, Reinier de Graaf) over de fysieke verschillen tussen man en vrouw’. De tekst zal worden opgenomen in: M. Aerts, M. Everard en A. Sneller eds, *Sexe. De geschiedenis van een begrip* (Amsterdam, verschijnt in 2009).

3.1.5 Circulation of Knowledge and learned practices in the 17th-century Dutch Republic. A web-based Humanities’ laboratory on correspondences

Samen met het Descartes Centre van de Universiteit van Utrecht, de Koninklijke Bibliotheek, DANS, de Universiteit van Amsterdam en de Virtual Knowledge Studio van de KNAW verwierf het Huygens Instituut een investeringssubsidie van NWO voor het project *Circulation of Knowledge and learned practices in the 17th-century Dutch Republic. A web-based Humanities’ laboratory on correspondences*. NWO stelde een kleine half miljoen euro ter beschikking. Het Huygens Instituut nam het initiatief voor het project, waarin onderzoeksvragen en instrumenten worden ontwikkeld om een digitaal corpus van circa 20.000 zeventiende-eeuwse geleerdenbrieven te analyseren. Prof. Dr. Wijnand Mijnhardt van het Descartes Centre was de hoofdaanvrager. In eerste instantie gaat het om geleerden die in de Republiek der Verenigde Nederlanden woonden: Constantijn en Christiaan Huygens, Descartes, Grotius, Barlaeus, Van Leeuwenhoek, Swammerdam en Spinoza. Het project wordt geleid door een stuurgroep met vertegenwoordigers van de partners. Vanuit het Huygens Instituut is Drs. Reinout van Schouwen aangewezen als technisch projectleider. Verder zijn er verschillende onderzoekers vanuit het Instituut bij betrokken.

3.1.6 Digitaal Wetenschapshistorisch Centrum (DWC)

In 2007 is begonnen met de ontwikkeling van een ‘Digitaal Wetenschapshistorisch Centrum’ (DWC). Dit project is in 2007 goedgekeurd door het hoofdbestuur van de KNAW.

Het DWC wil de digitale toegang worden voor iedere onderzoeker en serieus geïnteresseerde in de Nederlandse wetenschapsgeschiedenis.

Eind januari 2008 is een uitgebreide projectbeschrijving van het DWC gereedgekomen, die in februari aan een begeleidingscommissie ter advisering is voorgelegd. Daarna is aan een verdere concretisering gewerkt. Ingaande maart 2008 heeft het DWC daarbij versterking gekregen door de aanstelling van drs. Ilja Nieuwland als webmaster/wetenschapshistoricus, die voor een deel van zijn aanstelling ook voor andere werkzaamheden wordt ingezet. Naast het onderhoud van de website van het Huygens Instituut behoort daartoe ook de opzet en het onderhoud van een nieuwe website voor *Gewina, Belgisch-Nederlands Genootschap voor Wetenschaps- en Universiteitsgeschiedenis*, waarop onder meer een relevante agenda met nieuwsberichten wordt bijgehouden.

Dat papier geduldig is bleek in de loop van dit jaar tijdens de concrete uitwerking van met name het biografische deel van het DWC, in samenwerking met de digitale ontwikkelafdeling van het Huygens Instituut. Op een aanvankelijk ingezette koers moest in het najaar worden teruggekomen. Ook bleek de integratie van de ‘KNAW-Digital Library’ in het DWC een dermate omvangrijke operatie dat voor de financiering hiervan een afzonderlijk projectaanvraag nodig was. Dat plan is geschreven en de benodigde gelden voor dit onderdeel zijn inmiddels toegekend. Gestreefd wordt naar een release van het CMS-deel van het DWC eind mei 2009. In latere versies zal het biografisch apparaat (BIA) worden opgenomen (dat daarna blijvend zal worden uitgebreid), terwijl met de integratie van de Digital Library in het najaar van 2009 een begin gemaakt zal worden. Over het DWC zijn presentaties gehouden op het Descartes Colloquium te Utrecht in april 2008 en op de Akademiedag KNAW in juni 2008.

Vanuit de personele bezetting van het DWC is in het verslagjaar ook intensief meegewerkt aan de organisatie van de Nederlandse viering van 400 jaar telescopie. Hiertoe behoorden:

- (1) de organisatie (samen met de Roosevelt Academy te Middelburg) van een internationaal congres met deelnemers vanuit vijftien landen en vier continenten.
- (2) de medeorganisatie van drie tentoonstellingen, te weten in Museum Boerhaave te Leiden, De Universiteitsbibliotheek te Leiden en het Zeeuws Museum te Middelburg.
- (3) het geven van een negental lezingen voor verschillende doelgroepen op uiteenlopende locaties.
- (4) de uitgave van een vijftal publicaties (waarvan er twee nog moeten verschijnen).

In het najaar van 2008 is door de wetenschapshistorici van het Huygens Instituut (Jorink, Nieuwland, Palm & Zuidervaart) in het kader van het KNAW-jubileum in het Amsterdamse Bethaniënklooster een tweedaags symposium verzorgd onder de titel: *Nut en nog eens nut? Zelfverstaan, nationalisme en nut in het negentiende-eeuwse wetenschapsbeeld*.

Verder zijn er nog een aantal wetenschapshistorische lezingen en/of voorzitterschappen verzorgd op bijeenkomsten van het genootschap Gewina te Antwerpen, de Leidse Sterrewacht te Leiden, de Werkgroep 19^e eeuw te Den Haag, Teylers Museum te Haarlem, de Belgische werkgroep 'Circulation of Knowledge in Early Modern Science' te Leuven, de conferentie 'Material Culture' te Leicester, de 'Three Societies Meeting' te Oxford en op de Conferentie van de 'European Society for the History of Science' te Wenen.

Tenslotte zijn vanuit het DWC ook de volgende secretariële werkzaamheden verzorgd:

(1) Het redactiesecretariaat van het kwartaaltijdschrift *Studium. Tijdschrift voor Wetenschaps- en Universiteitsgeschiedenis / Revue de L'histoire des Sciences et des Universités*. Vanuit deze functie is ook deelgenomen aan de bestuursvergaderingen van *Gewina, Belgisch-Nederlands Genootschap voor Wetenschaps- en Universiteitsgeschiedenis / Société Belgo-Néerlandaise pour l'Histoire des Sciences et des Universités*.

(2) Het secretariaat van de KNAW-commissie Geschiedschrijving en wetenschapsarchieven. In het kader van dit werk is ook de eindredactie verzorgd van de bundel *De KNAW en de Nederlandse wetenschap tussen 1930 en 1960*, welk deel uit de reeks Bijdragen tot de geschiedenis van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen in 2009 bij AKSANT (KNAW Press) te Amsterdam zal verschijnen.

(3) Het secretariaat van de KNAW-redactiecommissie *History of Science and Scholarship in the Netherlands*. Deze boekenreeks is eind jaren negentig opgezet door de in 2007 opgeheven KNAW-uitgeverij Edita, en is nu ondergebracht bij het Huygens Instituut.

(4) De deelname en verslaglegging van de vergaderingen van de werkgroep geleerdenbrieven, die in 2008 van start is gegaan om invulling te geven aan het project *Circulation of Knowledge and Learned Practices in the 17th-century Dutch Republic. A web-based Humanities' Collaboratory on Correspondences*, waarvoor samen met het Descartes Centrum van de Universiteit Utrecht financiering is verkregen. Deelnemende partijen in dit project zijn verder

Dans (KNAW), de Koninklijke Bibliotheek; de Virtual Knowledge Studio (KNAW) en de Universiteit van Amsterdam.

3.2 Cultuuroverdracht

3.2.1 Repertoirevorming

Het cluster ging op 1 januari van start met drie onderzoekers, maar al snel voegden zich collega's van elders bij hun beraadslagingen. In het bijzonder met de clusters Literaire Correspondenties en Transnationale Cultuuroverdracht groeide een structurele samenwerking. Deze resulteerde op 11 december in de gezamenlijke studiedag 'Bloemlezingen – Edities – Vertalingen'. Hier presenteerden negen deelnemers lopend en voltooid onderzoek, waarop prof.dr. Gillis Dorleijn (RUG), prof.dr. Dirk de Geest (KU Leuven), prof.dr. Ton Naaijken en prof.dr. Paul Wackers (beiden UU) als referenten commentaar leverden.

Als onderzoeksgroep binnen het themagebied Cultuuroverdracht richt het cluster Repertoirevorming zijn aandacht op intermediaire instituties in het literaire veld en op hun vertegenwoordigers (naast vertalers, bloemlezers en editeurs ook andere filologen, literatuurdocenten, critici etc.). Het gaat daarbij in het bijzonder om de rol die ze speelden in de transmissie van al dan niet gecanoniseerde literatuur binnen en tussen culturele gemeenschappen, van het in die literatuur vervatte gedachtegoed en daarmee ook in de ontwikkeling van culturele repertoires en identiteiten. In 2008 leverde het cluster een substantiële bijdrage aan dit onderzoeksterrein, met vijf projecten.

Het NWO-project 'De constructie van het Nederlandse literaire verleden' onderzoekt de geschiedenis van de vroegste geleerde edities van verhalende teksten in de Nederlanden, met de nadruk op de periode 1760-1860. In het verslagjaar naderde het zijn voltooiing. Het richt zich op de geleerde kant van canonvorming: de editeurs van destijds en het materiaal dat zij uit bibliotheken opdiepten om het ter beschikking te stellen als eerste aanzet tot de vorming van een nationaal literair repertoire. Als uitvoerder van dit project behoorde drs. Jan Rock tot de organisatoren van twee wetenschappelijke bijeenkomsten: het internationale congres 'Free Access to

the Past. The Past in the Public Sphere' op 17, 18 en 19 januari in Amsterdam en de workshop 'Wetenschap en rekenschap. De publieke en politieke rol van de historicus', die het Huizinga Instituut op 10 juni verzorgde op het Huygens Instituut.

Hoe ook het onderwijs in de Nederlandse letterkunde gebruikt werd als instrument voor de vorming van een cultureel repertoire bestudeert dr. Ton van Kalmthout in het project 'Geschiedenis van het literatuuronderwijs ca. 1890-1940'. In het kader hiervan betrok het Peeter Heyns Genootschap hem bij de organisatie van het symposium 'Literatuuronderwijs in de 19de en begin 20ste eeuw', dat op het Huygens Instituut plaatsvond op 17 april. In het verlengde hiervan was hij eveneens betrokken bij de organisatie van het op 31 oktober gehouden symposium 'De waarde van kennis' van de Werkgroep Negentiende Eeuw, wederom op het Huygens Instituut.

Bij het project 'Repertoirevorming in de Nederlandse letteren 1940-1945' onderzoekt dr. Jan-Jaap Kelder (m.m.v. Michael Baars) welke canoniserende en decanoniserende activiteiten, bijvoorbeeld door censuur of propaganda, de bezetter en zijn geestverwanten hebben ondernomen op het terrein van de Nederlandse letteren, c.q. op welke wijze personen en instellingen invloed trachtten uit te oefenen op de repertoirevorming in de periode 1940-1945. Dit wordt onderzocht aan de hand van de bloemlezing *Gelaat der dichters* van Henri Bruning uit 1944. Ook dit project naderde zijn afronding in 2008.

Niet alleen hiermee vond het cluster nauwe aansluiting bij het zustercluster Transnationale Cultuuroverdracht; minstens zozeer is dat het geval met het project 'Nederlandse cultuur als kosmopolitische cultuur'. Dit bestudeert de incorporatie, presentie en overlevering van uit het buitenland afkomstige (literaire) denkbeelden en producten in het nationale culturele systeem. Deze internationale transfer stond centraal in het themanummer 'Buitenlandse literatuur in Nederland' van het *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, in welks samenstelling het cluster een belangrijk aandeel had. Het bundelt de bijdragen aan het symposium 'De receptie van buitenlandse literatuur in Nederland – Oudere Letterkunde', dat in november 2006 gehouden is aan de Radboud Universiteit. Daarnaast was het cluster betrokken bij de totstandkoming van het themanummer 'Reizende ideeën' van *De Negentiende Eeuw*. Hierin zijn de lezingen gebundeld van het gelijknamige symposium dat de Werkgroep Negentiende Eeuw in november 2007 hield in Hilversum.

Het Huygens Instituut voorziet met de BNTL en het DWC in enkele veelomvattende infrastructurele voorzieningen voor analytisch onderzoek. Een enigszins verwant, maar kleinschaliger project werd in 2008 uitgevoerd door Anne van Buul MA onder de titel 'Receptie van schrijfsters in Nederland 1760-1840'. Het betrof een pilot voor de (inmiddels aangevangen) digitale ontsluiting van een bibliografisch kaartsysteem, dat in de jaren 1960 aan de universiteit van Utrecht is opgezet door W. van den Berg en G. Kuipers. Deze database biedt een tamelijk complete inventarisatie van beschouwingen over Nederlandse en buitenlandse romans (van zowel vrouwelijke als mannelijke auteurs) in de Nederlandse periodieke pers van de decennia rond 1800. De digitalisering maakt het mogelijk om aan dit rijke tijdschriftenmateriaal nieuwe vragen te stellen omtrent de receptie van literatuur en de vestiging van repertoires in Nederland. Ook dit project bewoog zich dus zowel op het aandachtsgebied van het cluster Repertoirevorming als dat van het cluster Transnationale Cultuuroverdracht. Tegelijkertijd realiseerde het een symbiose zoals het Huygens Instituut die voorstaat tussen nieuwe vormen van bronontsluiting, digitalisering en analytisch onderzoek.

Niet alleen binnen het Huygens Instituut ging het cluster samenwerkingsverbanden aan. Het onderhield ook intensieve contacten met onderzoekers en onderzoeksgroepen daarbuiten. Zo maakt het project 'Nederlandse cultuur als kosmopolitische cultuur' deel uit van de onderzoeksactiviteiten van de Interuniversitaire Werkgroep Internationale Receptie, die onderzoekers samenbrengt van de Radboud Universiteit, de Universiteit Utrecht en het Huygens Instituut. Het onderzoek naar 'De constructie van het Nederlandse literaire verleden' maakt deel uit van het door prof.dr. Joep Leerssen aan de Universiteit van Amsterdam gecoördineerde programma 'Philology and National Culture'. En het project 'Receptie van schrijfsters in Nederland 1760-1840' werd verricht en gefinancierd in het kader van het NWO-project 'New Approaches to European Women's Writing' onder leiding van dr. Suzan van Dijk van het Onderzoeksinstituut voor Geschiedenis en Cultuur (OGC) van de Universiteit Utrecht. Het cluster was in 2008 tevens betrokken bij de voorbereiding van een COST-aanvraag 'Women Writers in History. Toward a New Understanding of European Literary Culture' van Suzan van Dijk, die in 2009 kan worden uitgewerkt.

3.2.2 *Transnationale Cultuuroverdracht*

Theater en het publieke debat

2008 was een productief jaar, met lezingen van alle vier medewerkers aan het project, te weten Juliette Groenland (postdoc), Verena Demoed (AiO), Ron Gruijters (AiO) en Jan Bloemendal (projectleider). Verder is een internationaal congres georganiseerd dat op 29-31 mei plaatsvond. Dit heeft nieuwe inzichten opgeleverd over de relatie tussen theater en het publieke debat aan de hand van enkele casestudies en soms zeer diepgaande discussies naar aanleiding van de gepresenteerde casussen. Verder was de groep als geheel present bij de internationale conferentie 'Orbis pictus, theatrum mundi' in oktober van het jaar, waar ieder lid een lezing hield. Een studie van de projectleider samen met Arjan van Dixhoorn heeft de relatie literatuur en het publieke debat nader geïnterpreteerd. Eén van de criteria voor het mogelijke bestaan van een publieke opinie is in de traditionele visie het voorkomen van supranationale netwerken of een landelijke pers. Aan het eerste criterium blijken de Nederlanden met rederijorganisaties, netwerken van humanisten en de zelfs supranationale *respublica literaria* zeker te voldoen. Bovendien bleek dat in toneelstukken geruchten en belangrijke issues wel werden besproken en zelfs het gerucht zelf af en toe tot onderwerp van toneel werd.

Middeleeuwse Lancelotromans (MLR)

In de tweede helft van 2008 is Reindert van Eckelen werkzaam geweest aan de voltooiing van het eerste pars van de *Queeste van den Grale*. Daarbij werd tevens een begin gemaakt met de een integratie van het transcriptiesysteem dat in de reeds gedrukte delen van de reeks wordt gehanteerd in de werkomgeving van eLaborate. Het streven is om volgende delen in de reeks zowel digitaal als in gedrukte vorm te vervaardigen. Het werk dat door Reindert van Eckelen werd verricht wordt verder gevoerd door Willem Kuiper.

Het deel *Walewein ende Keye*, dat door Marjolein Hogenbirk wordt verzorgd in samenwerking met W.P. Gerritsen, zal naar verwachting in de loop van 2009 kunnen verschijnen. Ook bij dit deel is een digitale diplomatische component voorzien. Geheel binnen de werkomgeving eLaborate werd een begin gemaakt met de editie van het laatste deel van de Lancelotcompilatie, *Arturs doet*. De eerste stappen van dit werk zullen in

2009 worden gezet door studenten die in het kader van een stage tijdelijk aan het Huygens Instituut verbonden zullen zijn.

3.2.3 *Litteraire Correspondenties*

‘Kom binnen, want je bent mooi’, schreef Albert Verwey in een brochure uit 1888. De ‘je’ was – zoals men misschien zou verwachten – geen vrouw, maar de geruchtmakende en omstreden roman *Een liefde* van zijn mede-Tachtiger Van Deyssel. Achter deze openbare hartelijkheid zat echter heel wat kritiek verborgen. ‘[Het] is niet wat we gehoopt hadden, een tot kunst gekristaliseerd stuk leven; – tot wat wij onder kunst verstaan’ schreef Verwey aan zijn vriend, de schilder Jan Pieter Veth. En in een, overigens nooit verzonden, brief aan de auteur erkende hij dat hij ‘in ’t geheel’ niet van proza hield. Wie alleen Verweys brochure over *Een liefde* kent, zal verrast zijn door de discrepantie tussen zijn publieke en zijn particuliere oordeel. Kennelijk paste Verwey zijn standpunten aan aan de constellatie waarbinnen hij opereerde: tegenover de buitenwereld was hij solidair met Van Deyssel, maar in de brief aan Veth en meer nog in de brief die hij in portefeuille hield, sprak hij zijn kritiek onomwonden uit. Door hun authentieke en vertrouwelijke karakter bieden de brieven ons een blik ‘achter de schermen’ en daarmee een waardevolle aanvulling op openbare gegevens. Het is dan ook niet verwonderlijk dat literatuurwetenschappers blijkens een enquête grote behoefte bleken te hebben aan verantwoorde brievenedities, om inzicht te kunnen krijgen in de totstandkoming, productie, distributie en receptie van literatuur en de rol van auteurs, uitgevers, tijdschriftredacteuren enzovoort hierbij. Schaalvergroting was hierbij het sleutelwoord: de voorkeur ging uit naar correspondenties van sleutelfiguren uit het cultureel-sociale leven en zelfs naar uitgaven van alle getraceerde briefwisselingen uit bepaalde perioden. Het cluster ‘Schrijverscorrespondenties’ heeft de ambitie om de stap naar dit hogere aggregatieniveau mogelijk te maken door het ontwikkelen van betrouwbaar geëditteerde digitale bronnenuitgaven, voorzien van de nodige zoekfaciliteiten en analytische *tools*. Op basis van deze digitale bronnenuitgaven, die in eerste instantie gericht zijn op wetenschappelijke onderzoekers, kunnen deeledities of bloemlezingen in boekvorm verschijnen, gericht op een bredere groep lezers.

Van Gogh Brievenproject

Toen het Van Gogh Brievenproject in 1994 van start ging, was het doel een volledig geannoteerde uitgave te maken van de briefteksten in hun oorspronkelijke versie, vergezeld van nieuwe Engelse vertalingen. Voorzien was een boekuitgave van 10 à 12 delen, maar lopende het onderzoek werd duidelijk dat een digitale uitgave mogelijkheden binnen bereik bracht die in boekvorm niet te realiseren zouden zijn. Daarom zal er nu een *integrale* webeditie verschijnen, bestemd voor een internationaal wetenschappelijk publiek, met daarnaast een *selectieve* boekuitgave in zes delen (drie sets, in respectievelijk Engels, Frans en Nederlands) voor het brede publiek. De webeditie bevat alle brieven in hun brontalen (Frans en Nederlands) en in Engelse vertaling, waar de briefteksten in de boeken, al naar gelang de daarin gehanteerde taal, uitsluitend in het Engels, Frans of Nederlands worden aangeboden. Daarnaast geeft de webeditie facsimile's van alle brieven en alle annotaties, waar de boekuitgave in beide gevallen slechts een selectie biedt. Naast het voordeel van de volledigheid (en de uitbreidbaarheid, mocht er ooit nog ergens een brief van Van Gogh worden ontdekt), is er het voordeel dat gebruikers van de webeditie zelf kunnen kiezen welke onderdelen van de editie zij wensen te combineren. Functionaliteiten die inmiddels gerealiseerd zijn, zijn onder meer het tonen van de brieven in verschillende verschijningsvormen (facsimile, transcriptie of vertaling), in combinatie met, naar keuze, bij voorbeeld inhoudelijke toelichtingen of afbeeldingen van tekeningen, prenten en schilderijen van Van Gogh of anderen, waaraan in de brieven wordt gerefereerd. Op de afbeeldingen, die in hoge resolutie beschikbaar zijn, kan tot in de details worden ingezoomd. Er kan worden gezocht op tekst, kunstwerk, bijbelpassages, nummering van brieven in eerdere edities en tijdschriften, terwijl het te doorzoeken corpus kan worden beperkt naar correspondent, periode, plaats van verzending en de aanwezigheid van schetsen. De webeditie is ontwikkeld door het Huygens Instituut en zal in oktober 2009 online gaan, gelijktijdig met de presentatie van de boekuitgaven van de brieven.

De correspondentie Albert Verwey 1880-1895 en Het Web van Tachtig

Het cluster 'Literaire correspondenties' streeft ernaar een digitaal corpus van samenhangende correspondenties te bouwen, gebaseerd op bestaande en nog te vervaardigen edities van briefwisselingen van negentiende- en twintigste eeuwse letterkundigen. De focus is hierbij komen te liggen op de culturele

bloeiperiode uit de jaren 1880-1895, mede omdat dit een logisch vervolg is op een aantal eerdere of nog lopende brieven- en onderzoeksprojecten, die aan het Huygens Instituut werden of worden uitgevoerd of waarin het instituut participeerde c.q. participeert (Albert Verwey, Herman Gorter, Willem Kloos en Willem Witsen).

Als eerste stap is, in opdracht van de Coornhert Stichting, een onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor een integrale uitgave van de correspondentie van Albert Verwey (bestaande uit ca. 30.000 brieven), te publiceren via het internet. Het onderzoek richtte zich op de periode 1882-1888, op grond waarvan schattingen van de benodigde tijd en kosten voor ontsluiting van de complete collectie konden worden gegeven. Daarnaast werd, in het kader van het college Editiewetenschap aan de Vrije Universiteit, bij wijze van pilot een digitale bloemlezing van brieven van en aan Verwey vervaardigd.

Op grond van de hierbij opgedane ervaringen is vervolgens een model ontwikkeld voor de uitgave van niet eerder uitgegeven brieven van en aan Albert Verwey uit de jaren 1880-1895, in de vorm van een zogeheten 'digital born' editie. Voor het Huygens Instituut is het de eerste maal dat een brieveneditie van meet af aan als een digitaal product wordt opgezet. Dit had consequenties voor de editiewetenschappelijke aanpak: in plaats van de traditionele opzet (kritische leestekst en annotaties om de kenniskloof te dichten) is gekozen voor het concept van het wetenschappelijk onderzoeksinstrument (een digitale basislaag, voorzien van zoekfaciliteiten en de mogelijkheid tot verrijking door gebruikers). De werkzaamheden worden uitgevoerd binnen eLaborate, de online werkomgeving van tekstediteurs en –onderzoekers die is ontwikkeld door het Huygens Instituut. Door gebruik te maken van dit 'collaboratory' wordt het mogelijk om studenten in het kader van werkcolleges, scripties of stages een bijdrage aan het project te laten leveren. Ook inzet van geschoolde vrijwilligers is mogelijk; een eerste peiling liet zien dat hiervoor belangstelling valt te verwachten. Met het oog hierop is in 2008 een werkomgeving opgezet, zijn er handleidingen voor het gebruik van eLaborate en richtlijnen voor de transcripties vervaardigd en is er, met medewerking van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam, een stuwmeer aan digitale scans van de originelen ingericht.

De correspondentie van Albert Verwey op zich geeft, zo blijkt uit eerder gepubliceerde brieven, al een veelzijdige en fascinerende kijk op het culturele leven van zijn tijd en op de personen en instellingen die

daar vorm aan gaven. In samenhang met andere briefwisselingen uit die periode worden de perspectieven nog vele malen groter. Dan wordt het bij voorbeeld mogelijk om gebeurtenissen en ontwikkelingen simultaan door de ogen van verschillende personen te volgen, patronen in de beïnvloeding en oordeelsvorming te herkennen, het ontstaan en de verspreiding van opvattingen te reconstrueren of publiciteitsstrategieën te onderscheiden. Daarom is het streven om de alsnog uit te geven correspondentie van Verwey uit de jaren 1880-1895, tezamen met bestaande digitale of nog te digitaliseren brievenuitgaven van Verwey en andere schrijvers, kunstenaars en musici uit deze periode, te integreren in één dynamische webomgeving, getiteld 'Het Web van Tachtig'. Voor de financiering hiervan is, in samenwerking met de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) en de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam (UBA) een beroep gedaan op de subsidieregeling 'Digitaliseren met beleid' van SenterNovem. De subsidieaanvraag is ondanks een goede beoordeling niet gehonoreerd, maar zal in 2009 in aangepaste vorm nogmaals worden ingediend. 'Het Web van Tachtig' is in de eerste plaats bedoeld voor onderzoekers en studenten, het beoogde resultaat is een thematische website annex onderzoeksinstrument, met hoogwaardige scans, transcripties en annotaties, uitgebreide zoekmogelijkheden en mogelijkheden om het corpus vanuit eigen onderzoeksvragen uit te breiden en te verrijken.

Overige werkzaamheden

In het kader van het streven naar samenwerking met bestaande projecten is in het verslagjaar een (intern) rapport verschenen over de mogelijkheden tot ontsluiting van het correspondentiearchief van Willem Frederik Hermans. Daarnaast was het Huygens Instituut, als lid van de Werkgroep Willem Witsen, betrokken bij de uitgave van de correspondentie van Witsen en leverde het instituut in de vorm van stages een bijdrage aan de website *mennoterbraak.nl* van de Stichting Menno ter Braak. Samenwerking met de Vrije Universiteit resulteerde in de publicatie van het themanummer 'Brieven!' (*Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde* 124.3 (2008)), waarin lezingen van het gelijknamige symposium over het belang van correspondenties voor het geesteswetenschappelijk onderzoek uit 2007 zijn gepubliceerd.

3.3 Literaire Monumentenzorg

3.3.1 Trends en thema's in de editiewetenschap

Net als gebouwen, schilderijen en andere kunstwerken heeft ook ons literaire erfgoed deskundige zorg nodig om de tand des tijds te kunnen weerstaan en voor hedendaagse en toekomstige generaties behouden te blijven. Het Huygens Instituut kan en wil die deskundige zorg bieden door lezers en schrijvers te geven waar zij recht op hebben: betrouwbare teksten, ontdaan van al dan niet met opzet aangebrachte corrupties en verminkingen. Maar editeurs doen meer dan restaureren. Om de groeiende afstand tussen teksten van toen en lezers van nu te overbruggen maken zij deze teksten toegankelijk door ze, al naar gelang de behoefte van tekst en/of publiek, van toelichtingen te voorzien of ze zo nodig te herspellen of te hertalen. Inzet van informatietechnologie maakt het mogelijk om toegankelijke en aantrekkelijke uitgaven in boekvorm te produceren, in wat voor taal of spelling dan ook, terwijl de daaraan ten grondslag liggende wetenschappelijk vastgestelde en verantwoorde basiseditie voor iedereen digitaal beschikbaar is.

Het Huygens Instituut houdt zich bezig met het Nederlandstalige erfgoed, maar gebruikt daarbij internationale methoden en technieken, waar mogelijk in samenwerking met andere partijen in binnen- en buitenland. Om bestaande samenwerkingsverbanden te versterken en nieuwe samenwerkingsverbanden aan te gaan zijn in 2008 verschillende initiatieven ontwikkeld. Om te komen tot meer samenwerking en uitwisseling heeft het Huygens Instituut, samen met het Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie, het digitale Platform Teksteditie opgericht (www.teksteditie.org). Het platform is bedoeld voor iedereen die zich bezighoudt met het uitgeven van teksten uit het verleden. Editeurs, onderzoekers, studenten, docenten, uitgevers en andere geïnteresseerden kunnen op de site terecht voor informatie over lopende editieprojecten of recente vakpublicaties, voor een overzicht van opleidingen en vacatures, voor handige links naar relevante websites en voor het leveren van bijdragen. Daarnaast is de site bedoeld om aan minder direct betrokkenen te laten zien hoe belangrijk de zorg voor ons literaire erfgoed is. Te weinig lezers (en beleidsmakers) beseffen immers nog hoe kwetsbaar historische teksten zijn en hoe afhankelijk ze zijn van

zorgvuldig onderhoud. Het Platform Teksteditie probeert de verschillende aspecten van het vak teksteditie op een toegankelijke manier voor het voetlicht te brengen.

Op 9 oktober 2008 organiseerde het Huygens Instituut in samenwerking met het Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie een studiedag met als onderwerp ‘Trends en thema’s in de editiewetenschap’. De dag was bedoeld voor editeurs en onderzoekers die aan de Nederlandse en Vlaamse universiteiten verbonden zijn of die op een andere manier teksten bezorgen, maar ook voor uitgevers van tekstedities, auteurs, docenten en andere geïnteresseerden. Met een opkomst van ruim 80 personen, een gevarieerd programma en een levendige discussie mag de studiedag een succes worden genoemd. De feestelijke afsluiting van de dag werd gevormd door de uitreiking van de CTB-Prijs voor Teksteditie aan Charlotte Cailliau. Bij die gelegenheid werd bekendgemaakt dat de prijs wordt omgedoopt tot een Vlaams-Nederlandse editieprijs, die in 2010 voor het eerst zal worden uitgereikt. Het ligt in de bedoeling om de studiedag een jaarlijks vervolg te geven en bij de organisatie afwisselend steeds ook andere partijen te betrekken.

3.3.2 Klassiekenlijn/De canon van de Nederlandstalige literatuur

‘De canon van de Nederlandstalige literatuur’ is een ambitieus project: verschillende instellingen in Nederland en Vlaanderen slaan de handen ineen om het literaire erfgoed met een nieuwe aanpak te ontsluiten voor een zo ruim mogelijk publiek, te beginnen in het onderwijs. Dankzij de technologische ontwikkelingen is het – voor het eerst – mogelijk een grotere publieksgerichtheid te bereiken zonder af te hoeven doen aan de betrouwbare wijze waarop het literaire erfgoed beschikbaar moet blijven. Vanuit een verantwoorde digitale basiseditie (waarin de authentieke tekst zo ‘zuiver’ mogelijk wordt aangeboden) worden verschillende uitgavereeksen in boekvorm afgeleid, die verschillende doelgroepen bedienen. Het plan voorziet in een reeks zo toegankelijk mogelijke publiksuitgaven (met een hertaalde of herspelde tekst, een aansprekende inleiding en toelichtingen) en in een op het onderwijs toegesneden uitgavereeks (voorzien van de nodige context en didactisering). Daarnaast staan verschillende afgeleide en flankerende publicaties en producten gepland, zowel in boekvorm

(bijvoorbeeld luisterboeken), digitaal als crossmediaal (een educatieve televisiereeks gekoppeld aan een didactische webapplicatie). Een jaarlijks terugkerende mediacampagne moet ervoor zorgen dat de klassieken op een aansprekende manier permanent onder de aandacht worden gebracht.

‘De canon van de Nederlandstalige literatuur’ is ontstaan als een gezamenlijk initiatief van het Nederlands Literair Productie en Vertalingen Fonds, de Stichting Nederlandse Literaire Klassieken (Delta-reeks) en het Huygens Instituut. Gezien de Vlaams-Nederlandse reikwijdte van de onderneming zijn in een vroeg stadium ook het Vlaams Fonds voor de Letteren en het Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie (KANTL) bij de plannen betrokken en gevraagd die mede te willen dragen. Teneinde een zo breed mogelijk samenwerkingsverband met reeds lopende initiatieven te creëren zijn daarnaast gesprekken gevoerd met diverse andere partijen die een rol spelen in de verspreiding van het Nederlandstalige literaire erfgoed, met positief resultaat. De voornaamste zijn: Nederlandse Taalunie, DBNL, Letterkundig Museum, AMVC-Letterenhuis, Stichting Lezen (Nederland/Vlaanderen), Canon Cultuurcel, Tekst in Context/AUP, literatuurgeschiedenis.nl, Vereniging voor Leraren in Levende Talen (VLLT), Teleac/NOT/Schooltv en Openbare Bibliotheken. Met de toezegging van deze instellingen om op de een of andere wijze te willen participeren is het brede draagvlak gecreëerd dat nodig is om het plan te doen slagen. In de overtuiging dat hiermee afdoende basis voor de gewenste samenwerking in Nederland en Vlaanderen is bereikt, is het plan eind 2007 voorgelegd aan de Nederlandse minister Ronald Plasterk, de Vlaamse ministers Bert Anciaux en Frank Vandenbroucke, en aan de Nederlandse Taalunie met het verzoek het te willen inleiden in het Comité van Ministers.

Op 21 april 2008 is ‘De canon van Nederlandstalige literatuur’ besproken in het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie. Het comité erkent de noodzaak en urgentie van een geïntensiveerd literair erfgoedbeleid voor Nederland en Vlaanderen, maar is van oordeel dat het voorgelegde plan nog nadere gedachtebepaling en uitwerking nodig heeft, met name omdat het canondebat aan Vlaamse zijde nog niet is afgerond. Voor de Vlaams-Nederlandse uitwerking heeft het comité € 15.000 ter beschikking gesteld ten behoeve van een pilot, waarmee het concept van het project (een verantwoorde digitale basiseditie, op grond waarvan voor verschillende doelgroepen verschillende afgeleide en flankerende publicaties en producten kunnen worden vervaardigd) concreet kan worden gemaakt.

3.3.3 *Wetenschappelijke Literaire Edities*

Op 28 november 2008 is het vijftiende deel (xv, 1-3) uit de reeks *Monumenta Literaria Neerlandica* verschenen. Het betreft de historisch-kritische uitgave met commentaar van Constantijn Huygens' hofdicht *Hofwijck* door Ton van Strien, met een studie van de literair- en ideeënhistorische context door Willemien B. De Vries.

In zijn grote gedicht *Hofwijck* (geschreven in de jaren 1650 en 1651) geeft Huygens een beschrijving van de buitenplaats die hij bij Voorburg had laten aanleggen en tegelijkertijd een verantwoording van de manier waarop hij daar zijn (vrije) tijd doorbracht. De uitgave bestaat uit drie delen. Het eerste deel bevat de leestekst, het tweede deel het tekstkritisch en manuscriptologisch apparaat en een overzicht van de tekstgeschiedenis, en het derde een regel-voor-regel commentaar bij de tekst plus een studie over de literair- en cultuurhistorische betekenis van het gedicht.

De uitgave is verschenen bij uitgeverij Aksant, onder auspiciën van het Huygens Instituut en is mede mogelijk gemaakt door de financiële ondersteuning van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, het Huygens Museum Hofwijck en de Dr. C. Louise Thijssen-Schoute Stichting.

Dankzij een vervangingssubsidie van NWO kon in 2008 een begin worden gemaakt met de digitale publicatie van de varianteneditie van het prozagedicht *Menschen en Bergen* (1889-1891) van Lodewijk van Deysse. De technische fundamenten voor de te ontwikkelen uitgave zijn gelegd en gaandeweg zijn de eerste contouren daarvan zichtbaar geworden. De publicatie is voorzien voor september 2009.

3.3.4 *Willem Frederik Hermans, Volledige Werken*

In 2008 verschenen twee delen met de bijbehorende gedeelten van de *Volledige Werken* van Willem Frederik Hermans, natuurlijk met het bijbehorende apparaat op de website www.wfhermansvolledigewerken.nl. Op 21 mei werd in Spui 25 te Amsterdam deel 2 aan het publiek gepresenteerd, dat romans uit de jaren vijftig bevat: *Ik heb altijd gelijk* (1951), *De God Denkbaar* (1956) en *Drie melodrama's* (1957). Tijdens de presentatie spraken Willem Otterspeer, Carel Peeters en Peter Kegel. Nog net in het

kalenderjaar 2008 was deel II er met beschouwend werk uit de jaren zestig en zeventig: de beide bundels *Het sadistische universum* uit 1964 en 1970, de anti-katholieke satire *Annum Veritatis* (in 1968 gepubliceerd onder het pseudoniem Pater Anastase Prudhomme SJ), het reisverslag *De laatste resten tropisch Nederland* (1969), het essay *Machines in bikini* (1974) en de aforismenverzameling *Dinky Toys* (1976).

Het Hermans-team bestond in 2008 uit Jan Gielkens en Peter Kegel als projectleiders en editeurs, Bram Oostveen was als projectmedewerker onder meer verantwoordelijk voor een deel van de tekstconstitutie, projectmedewerker Elly Kamp deed veel aanvullend archiefonderzoek. Ans van Nifterick werkte als vrijwilligster aan het project mee, en als stagiair was Marc van Zoggel (Radboud Universiteit Nijmegen) behulpzaam bij de afronding en de productie van deel II en de voorbereiding van de delen 13 en 14.

Behalve de twee delen publiceerden de projectleiders een lezing die ze in 2006 op de Internationale Fachtagung der Arbeitsgemeinschaft für germanistische Edition in Weimar (Duitsland) hielden: “Du hast in Deinem Buch ja schrecklich gekleckert”. Die letzte Hand von Willem Frederik Hermans’ (in: *Beihefte zu Editio*, deel 29, Tübingen 2008, p. 406-424). Verder voltooide Jan Gielkens een artikel over Hermans en zijn auto’s voor *De Parelduiker*. In samenwerking met de afdeling E-research van het Huygens Instituut werkte het Hermans-team aan een pilot van een digitale editie van het verhaal ‘Paranoia’ uit de gelijkmatige bundel. Met deze editie zal de gebruiker in staat worden gesteld gedetailleerde tekstvergelijkingen te doen tussen de diverse relevante drukken van het verhaal. De bedoeling is dat in de toekomst meer teksten van Hermans op deze manier beschikbaar komen.

Over het project Willem Frederik Hermans, *Volledige Werken* verstrekten de leden van het team onder andere informatie aan het Huygens Instituut bezoekende studenten en tijdens een gastcollege op de Vrije Universiteit te Amsterdam in april 2008.

3.4 ICT en Teksten

Het themagebied ICT en Teksten omvat de onderzoeksclusters Tekstvergelijking, Annoteren en Visualiseren, en Auteursherkenning en Stilis-

tiel. Daarnaast is de nieuwe Bibliografie van de Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap (BNTL) een belangrijk project van het Thema. Op 24 april 2008 is deze vernieuwde, online gratis beschikbare bibliografie officieel gelanceerd. In de loop van het jaar is verder gewerkt aan de functionaliteit die het mogelijk maakt dat ook externe invoerders de bibliografie kunnen aanvullen, waarmee de BNTL tot een collaboratieve online bibliografie zal worden. De programmatuur die het Ontwikkelteam hiervoor heeft gemaakt, heeft de potentie om uitgewerkt te worden tot een apart product, en heeft voorsnog de naam COB ('Collaborative Online Bibliography') gekregen. Het collaboratieve aspect heeft de BNTL gemeen met eLaborate, de online werkomgeving voor teksteditoren en tekstonderzoekers die wordt ontwikkeld en die begin 2009 in een tweede versie beschikbaar zal worden gesteld. Op deze website kunnen onderzoekers alleen of in groepsverband vanaf de allereerste fase aan een editie werken vanaf elke pc met toegang tot het internet. In 2008 is door het Ontwikkelteam veel onderzoek en ontwikkelwerk gedaan voor de webeditie van de brieven van Vincent van Gogh en is er meegeschreven aan verschillende subsidieaanvragen.

In het cluster Tekstvergelijking is op twee verschillende manieren aandacht besteed aan de problematiek rond het automatisch collationeren van teksten. Er is voor het Hermansproject gewerkt aan een website die een dynamische presentatie zal kunnen geven van de versies van en varianten in het verhaal *Paranoia* van Willem Frederik Hermans. Hiervoor wordt voortgebouwd op de techniek die is ontwikkeld voor eLaborate. Daarnaast heeft het Ontwikkelteam het initiatief genomen om in internationaal verband een nieuwe versie van Peter Robinsons'software voor collatie, *Collate*, tot stand te brengen. *CollateX* is in 2008 in een allereerste versie opgeleverd, in het kader van de COST Action ISO704 'Interedition' die door het Huygens Instituut is binnengehaald.

Ook in het cluster Annoteren en Visualiseren zijn twee sporen bewandeld. De annotatiemogelijkheden in eLaborate zijn uitgebreid doordat categorisering van annotaties gemakkelijker is gemaakt. Daarnaast is er een subsidieaanvraag gedaan bij CATCH, getiteld *d-Liberate: Scholarly annotation in digital libraries*. De aanvraag beoogde een mogelijkheid te creëren voor onderzoekers om teksten uit digitale bibliotheken (in eerste instantie de *Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren* (DBNL)), te voorzien van annotaties en om die annotaties ook voor anderen doorzoekbaar te maken en om annotaties kwantitatief te kunnen analyseren en in grafieken te

kunnen visualiseren. Alhoewel de vooraanmelding uitgewerkt mocht worden tot een aanvraag, is deze in de laatste ronde afgefallen en niet gehonoreerd. De aanvraag is opgesteld in nauwe samenwerking met de dbnl, de KB, en onderzoekers van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Er zal worden nagegaan of de aanvraag in een andere context opnieuw zal worden ingediend.

In het cluster Auteursherkenning en Stilistiek zijn in 2008 enkele internationale contacten verstevigd in voorbereiding op toekomstige subsidieaanvragen. Voor het onderdeel auteursherkenning is nader contact gelegd met The Bristol Centre for Linguistics at the University of the West of England, waar onder andere onderzoek wordt uitgevoerd naar taalverwerving vanuit woordenschatanalyse, en waarvan aspecten ingezet zouden kunnen worden voor het Huygensonderzoek naar auteursherkenning. In voorbereiding op een internationale aanvraag voor taaloverschrijdend onderzoek naar het gebruik en de functies van namen in literaire teksten is nader contact gelegd met naamkundige onderzoekers aan de Universiteit van Uppsala (Zweden) en de Universiteit van Oslo (Noorwegen).

De centrale onderzoeksvraag van het cluster Auteursherkenning en Stilistiek is: hoe kunnen we stilistische aspecten van verschillende teksten, (middeleeuwse) kopiïsten van dezelfde tekst, auteurs, genres, tijdperioden etc. met elkaar vergelijken? Voor het onderzoek naar namen als stilistisch element is in 2008 een verkennend onderzoek naar de namen in de roman *Nooit meer slapen* van Willem Frederik Hermans afgerond. In dit onderzoek zijn alle voorkomens van namen onderzocht, dus alle instanties van dit ene stilistische element. Er werd gekeken welke naamtypen er in de roman voorkomen, wat hun aandeel is in de gehele namenvoorraad in de tekst, en wat dit kan zeggen over bijvoorbeeld thematische aspecten van de roman. Het grote aantal namen van ontdekkingsreizigers en bergbeklimmers, met daarbij ook de vele namen van moeilijk beklimbare bergen, onderstreept bijvoorbeeld de heroïsche ambities waarmee de hoofdpersoon van de roman op zijn expeditie naar Finnmark vertrekt.

Voor nauwkeurige lezers van *Nooit meer slapen* is het geen nieuws dat professor Nummedal op verschillende plaatsen met het woord 'niemendal' in verband gebracht wordt, maar komen er ook meer namen voor waarin dergelijke associaties gevonden kunnen worden? En hebben dezelfde naamtypen overal dezelfde functie, of worden ze juist verschillend ingezet? De onderzoekers willen uiteindelijk nagaan in hoeverre de resultaten voor

afzonderlijke teksten overeenkomen of verschillen met die voor andere teksten, auteurs, genres, etc. Is er bijvoorbeeld een overeenkomst in het gebruik en de functies van namen in de werken van Willem Frederik Hermans en F. Bordewijk, of vertonen hun werken in dit opzicht toch meer verschillen dan overeenkomsten? Deze vragen willen de onderzoekers uiteindelijk ook kunnen stellen aan teksten die geschreven zijn in verschillende talen. Op basis van het verkennende onderzoek naar *Nooit meer slapen* is een lijst gemaakt van 'features' van literaire namen die een betrouwbare vergelijking mogelijk maken. De eerstvolgende stap is het inventariseren en vergelijken van deze features in een twintigtal moderne Nederlandse romans. Dit onderzoek staat gepland voor 2009. De resultaten van het onderzoek naar de namen in *Nooit meer slapen* zullen worden gepubliceerd in het *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* (2009).

Publicaties en activiteiten van medewerkers

J. Bloemendal

Publicaties

Bloemendal, J. & Groenland, J.A. (2008). *Cornelius Schonaeus, Iosephus (1590). Een bijbelse komedie van de Christelijke Terentius uit Haarlem* (Scaenica Amstelodamensia, 2). Amersfoort: Florivallis.

Bloemendal, J. 'Der Philologe und Dichter Daniel Heinsius und sein episches Lehrgedicht De contemptu mortis'. In: *Daniel Heinsius. Klassischer Philologe und Poet*, pp. 399-414.

Bloemendal, J. & Heerink, M.A.J. (2008). Heinsius' Hylas als Echo der Antike. In E. Lefevre & E. Schäfer (Eds.), *Daniel Heinsius. Klassischer Philologe und Poet*, pp. 145-169.

Bloemendal, J. (2008). 'König von Gottes Gnaden? Der gute und der böse Monarch auf der frühmodernen Bühne in den Niederlanden bis ca. 1625 anhand der Davidspiele'. In: C Meier-Staubach, B.A.M. Ramakers & H. Beyer (Eds.), *Akteure und Aktionen. Figuren und Handlungstypen im Drama der Frühen Neuzeit*, pp. 289-319.

Bloemendal, J. (2008). Macropedius' toneel in internationaal perspectief. In: J Bloemendal (Ed.), *Macropedius 1558-2008. Georgius Macropedius in Europese context*, pp. 51-61.

Bloemendal, J. (2008). 'Receptions and Impact: Early Modern Latin Drama, its Effect on the Audience and its Role in Forming Public Opinion'. In: J. Bloemendal & P. Ford (Eds.), *Neo-Latin Drama: Forms, Functions and Receptions* (Noctes Neolatinae / Neo-Latin Texts and Studies, 9), pp. 7-22.

Bloemendal, J. (Ed.). (2008). *Georgius Macropedius, Verzameld toneel* (Scaenica Amstelodamensia, 3). Amersfoort: Florivallis.

Bloemendal, J. (Ed.). (2008). *Macropedius 1558-2008. Georgius Macropedius in Europese context*. Amersfoort: Florivallis.

Bloemendal, J. (2008). “‘To the benevolent reader’”. Dedications attached to editions of Neo-Latin Plays in the Netherlands of the 16th and the 17th century – Forms, Functions and Religious Standpoints’. In: *Supplementa Humanistica Lovaniensia* 23, pp. 107-126.

Bloemendal, J. & Ford, P. (2008). ‘Introduction’. In: *Noctes Neolatinae / Neo-Latin Texts and Studies*, 9, p. 1-5.

Bloemendal, J. (2008). *Basilus, Aan de jeugd. Hoe ze kan profiteren van de heidense letterkunde*. Amersfoort: Florivallis.

Bloemendal, J. (2008). Bespreking van het boek *Imitatio. Literaire navolging (imitatio auctorum) in de Europese letterkunde van de renaissance (1500-1700)*. Voofs.

Bloemendal, J. (2008). Recensies en aankondigingen van de boeken in *De zeventiende eeuw*, 24:

‘Parodia’ und Parodie. Aspekte intertextuellen Schreibens in der lateinischen Literatur der Frühen Neuzeit.

Brieven 1635-1637. Hendrick Ploos van Amstel en Nicolaes Heinsius. Twee studenten in de Gouden Eeuw.

Catalogus van de handschriften in de Universiteitsbibliotheek Vrije Universiteit Amsterdam

Der Jedermann im 16. Jahrhundert. Die Hecastus-Dramen von Georgius Macropedius und Hans Sachs

Driehonderd brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens & Epilepsie in de zestiende eeuw.

De Observationes van Pieter van Foreest

Georg Bernardt, Dramen III. Jovianus, 1623/1642. Ein Spiel vom Sturz des Mächtigen und vom Bauern als König.

Gisbertus Voetius, Over de noodzaak van het opsporen, verzamelen en bewaren van Oude Drukken. Aangeboden aan Willem Heijting bij zijn afscheid van de Universiteitsbibliotheek van de Vrij Universiteit te Amsterdam door zijn collega's van de afdeling Bijzonder Collecties.

M.A. Muret, Iulius Caesar; M. Viridung, Brutus. Zwei neulateinische Tragödien

Nicodemus Frischlin, Sämtliche Werke, Band III.2

Phasma & Portret van een woordenaar. Cornelis Kiliaan en het woordenboek in de Nederlanden.

Lezingen en overige activiteiten

Bloemendal, J. (2008, december 11). *Canonisering van de canon: Neolatijns toneel*. Den Haag, Expert meeting Repertoirevorming.

Bloemendal, J., Groenland, J.A. & Eversmann, P.G.F. (2008, mei 29). *Drama, Performance, and Debate*. Amsterdam, Congres Drama, Performance, and Debate.

Bloemendal, J. (2008, oktober 25). *Neolatin Drama and the Forming of Public Opinion*. Amsterdam, Orbis Pictus Theatrum Mundi – Konferenz.

Bloemendal, J. (2008, december 11). *Vroegmodern toneel: Latijn, Nederlands en het publieke debat*. Amsterdam, Spui 25, Bijzondere lezing.

P. Boot

Publicaties

Boot, P. (2008). 'Facilitating Emblem Research at the Emblem Project Utrecht'. In: Lina Bolzoni & Sylvia Volterrani (Eds.), *Con parola brieve e con figura. Emblemi e imprese fra antico e moderno*, Pisa: Edizioni della Normale, pp. 619-630.

Boot, P. (2008). 'Playing and displaying love. Theatricality in Otto van Veen's *Amoris divini emblemata*'. In: *Emblematica* 16, pp. 339-364.

Boot, P. (2008). 'Te groot voor het blote oog. Over interactieve visualisatie in de studie van correspondenties'. In: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 124, pp. 201-210.

Boot, P. (2008). ‘Alfalab: “Een virtuele plek om elkaars bestanden en tools te gebruiken”’. In: *e-data&research* 3 (3), p. 4.

Boot, P. (2008). ‘Circulatie van kennis in de zeventiende eeuw en nu’. In: *e-data&research* 3 (1), p. 4.

Boot, P. (2008). ‘De domme maar vruchtbare vragen van de computerwetenschapper’. In: *e-data&research* 2(4), p. 2.

Boot, P. (2008). ‘Digital humanities: bouwen of experimenteren’. In: *e-data&research* 3 (2), p. 2.

Boot, P. (2008). ‘Digitale Statenvertaling: vrijwilliger helpt wetenschap’. In: *e-data&research*, 3 (2), p. 4.

Boot, P. (2008). ‘Een kijkje in Elsschots keuken’. In: *e-data&research* 2 (4), p. 6.

Boot, P. (2008). ‘Een nieuwe start voor het Text Encoding Initiative’. In: *e-data&research* 2 (4), p. 6.

Boot, P. (2008). Mijn virtuele ik. *e-data&research* 3 (3), p. 8.

Boot, P. (2008). Trends in de editiewetenschap. *e-data&research* 3 (3), p. 2.

Lezingen en overige activiteiten

Boot, P. (2008, juni 28). *An OWL-based index of emblem metaphors*. Oulu, Finland, Digital Humanities 2008.

Boot, P. (2008, september 26). *The edition of Freckenhorst MS 3II and the MVN edition series*. Münster, Kolloquium Forschungsprojekte zur niederdeutschen und niederländischen Philologie.

Boot, P. Lid technische commissie bij: DBNL.

Boot, P. Lid redactie bij: *e-data&research*.

Boot, P. Lid Technical Council bij: Text Encoding Initiative.

H. Brinkman

Publicaties

Brinkman, H. (2008). “Schoon onderworpen droefheid”. Over opmars, resonantie en interpretatie van het Egidiuslied’. In: L.P. Grijp & F. Willaert (Eds.), *De fiere nachtegaal. Het Nederlandse lied in de middeleeuwen*. Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 129-147.

Brinkman, H. (2008). ‘Hoffmann von Fallersleben and Medieval Dutch Folksong’. In: D. Van Hulle & J. Leerssen (Eds.), *Editing the Nation’s Memory. Textual Scholarship and Nation-Building in Nineteenth-Century Europe* (European Studies – An Interdisciplinary Series in European Culture, History and Politics, 26). Amsterdam/New York, NY: Rodopi, pp. 255-270.

Brinkman, H. (2008). ‘Zevenentwintig schrijvers op één typemachine’. In: H. Brinkman, J. Jansen & M. Mathijssen (Eds.), *Helden bestaan! Opstellen voor Herman Pleij bij zijn afscheid als hoogleraar Historische Nederlandse Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam*. Amsterdam: Bert Bakker, pp. 250-257.

Brinkman, H., Jansen, J. & Mathijssen-Verkooijen, M.T.C. (Eds.). (2008). *Helden bestaan! Opstellen voor Herman Pleij bij zijn afscheid als hoogleraar Historische Nederlandse Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam*. Amsterdam: Bert Bakker.

Lezingen en overige activiteiten

Brinkman, H. (2008, december 11). ‘Bloemen van menigher manieren’. *Tekstselecties in het Gruuthuse-liedboek*. Den Haag, Studiedag ‘Bloemlezingen – Edities – Vertalingen’, Huygens Instituut.

Brinkman, H. (2008, september 26). *Das digitale Editionsprojekt ‘Die Freckenhorster Handschrift MS 311’ und die Editionsreihe Mittelalterliche Sammelhandschriften aus den Niederlanden*. Münster, Forschungsprojekte

zur niederdeutschen und niederländischen Philologie. Kolloquium der Kommission für Mundart- und Namenforschung Westfalens.

Brinkman, H. (2008, augustus 22). *Debatteren op niveau. Over de volgorde van de gedichten in het Gruuthuse-handschrift*. Gent, Doe vandic daer meester Reynaerde Die ziere lessen hadde begheven. Afsheidscolloquium Jo Reynaert.

Brinkman, H., Blom, F.R.E. & Ramakers, B.A.M. (2008, februari 29). *Nooit in ruste. De bewogen middeleeuwen van Herman Pleij*. Universiteit van Amsterdam, Symposium voorafgaand aan het afsheidscollege van prof. dr. Herman Pleij (UvA).

Brinkman, H. (2008, februari 29). *Oude en nieuwe filologie bij Herman Pleij*. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, Nooit in ruste. De bewogen middeleeuwen van Herman Pleij. Symposium voorafgaand aan het afsheidscollege van prof.dr. Herman Pleij (UvA).

Brinkman, H. (2008, december 12). *Tussen hoop en vrees. De inzet van HSI-techniek bij de bestudering van het Gruuthuse-handschrift (ca. 1400)*. Instituut Collectie Nederland, Amsterdam, Congres Papier Conserverend Nederland.

Brinkman, H. (2008, november 13). *Volgorde en auteurschap van de liederen in het Gruuthuse-liedboek*. Leiden, Lezingenavond Leids Mediëvistenverband.

Brinkman, H. Stagebegeleiding bij: Huygens Instituut.

Brinkman, H. (periode: 2008 t/m 2009). Vervangend docent bij: Universiteit van Amsterdam, Afdeling Neerlandistiek, Leerstoelgroep Historische Letterkunde.

P.G. de Bruijn

Publicaties

Bruijn, P.G. de (2008). 'Bladzijden als verwoeste weefsels'. Tekstverantwoording en editie van: Mensje van Keulen, *'Oerboek'*. In: Mensje van Keulen, *De schriften wachten. Oerboek*. Samenstelling en redactie Lisa Kuitert en Mirjam Rotenstreich. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas (Oerboek-reeks, 3).

Bruijn, P.G. de (2008). "De mooiste oogen van de wereld". Willem Elsschot en Georgette Hagedoorn'. In: *De Parelduiker* 13, nr. 3, pp. 2-31.

Bruijn, P.G. de, Kets-Vree, A. & Zundert, J. van (2008). *Het Web van Tachtig*. Den Haag: Subsidieaanvraag i.h.k.v. Digitaliseren met beleid (SenterNovem), i.s.m. DBNL en UBA.

Bruijn, P.G. de (2008). 'Achter de Schermen'. *Bericht aan de Vrienden van de Jan Campert-Stichting* nr. 24, pp. 53-64.

Bruijn, P.G. de & Vanhoutte, E. (2008). *Platform Teksteditie*. Den Haag/Gent: Huygens Instituut/Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie (website/portal)

Lezingen en overige activiteiten

Bruijn, P.G. de (2008, september). Peerreview voor *Stilet. Tydskrif van die Afrikaanse Letterkundevereniging*. Bloemfontein: Universiteit van die Vrystaat.

Bruijn, P.G. de (2008, oktober, 9). Organisatie studiedag 'Trends en thema's in de editiewetenschap', Den Haag (in samenwerking met A. Kets, J. Gielkens, B. Van Raemdonck en E. Vanhoutte).

Bruijn, P.G. de & Hulle, D. Van (2008, oktober 15). "'t Wordt iets voor ter Braak, du Perron e.c.'" Willem Elsschot en het literaire bedrijf'. Antwerpen, Colloquium Literatuur in Nederland en Vlaanderen tijdens de jaren dertig.

Bruijn, P.G. de. Redactielid Oerboek-reeks, Uitgeverij Atlas, Amsterdam.

Bruijn, P.G. de. Lid van de Wetenschappelijke Adviescommissie van de Poëziersreeks van Uitgeverij Atlas/Lannoo, Amsterdam/Tielt.

Bruijn, P.G. de. Lid van de doctoraatsbegeleidingscommissie bij het promotieproject van Charlotte Cailliau (Universiteit Gent), ‘Historisch-kritische editie van Willem Kloos’ poëzie, met een editietheoretisch commentaar’.

Bruijn, P.G. de. Scriptiebegeleiding Sanne de Maijer, ‘Een moderne kijk op de klassieken: een onderzoek naar de huidige mogelijkheden voor het onderwijzen van canonieke literatuur’ (master Nederlandse taal en cultuur, Faculteit Geesteswetenschappen, Universiteit van Amsterdam).

K.H. van Dalen-Oskam

Publicaties

Dalen-Oskam, K.H. van, Heynders, O.M., Kalmthout, A.B.G.M. van, Kets-Vree, A., Moser, P.H., Oosterholt, J.Th., Peperkamp, B.J., Warnar, G. & Weerman, F.P. (Eds.). (2008). *Brieven!* (Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde 124 (2008) 3). Hilversum: Verloren.

Dalen-Oskam, K.H. van, Heynders, O.M., Kalmthout, A.B.G.M. van, Moser, P.H., Oosterholt, J.Th., Schoor, R.J.M., Warnar, G. & Weerman, F.P. (Eds.). (2008). *Buitenlandse literatuur in Nederland* (Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde 124 (2008) 1). Hilversum: Verloren.

Dalen-Oskam, K.H. van (2008). ‘The study of names in Dutch literary works: a bibliographical introduction’. In: *Onoma* 40, pp. 283-292.

Dalen-Oskam, K.H. van (2008). Bespreking van *M. Duinhoven: Floris, Gloriant en Walewein. Over Middelnederlandse kringloopliteratuur*. In: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 124, pp. 61-63.

Dalen-Oskam, K.H. van (2008). *d-Liberate: Scholarly annotation in digital libraries. Subsidieaanvraag bij Continuous Access to Cultural Heritage (CATCH)*. Den Haag: Huygens Instituut en partners.

Dalen-Oskam, K.H. van (2008). 'Ware woorden, ware rijmen. Jacob van Maerlants Rijmbijbel en de Nederlandse taal'. In: *Onze Taal* 77 (10), pp. 270-272.

Dalen-Oskam, K.H. van, & Kuiper, W.T.J.M. (2008). Claudine A. Chavannes-Mazel. *Maerlants Rijmbijbel in Museum Meermanno. De kracht van woorden, de pracht van beelden. Met vertalingen uit het Middelnederlands van het handschrift 10 B 21 door Karina van Dalen-Oskam en Willem Kuiper*. Den Haag, Museum Meermanno-Westreenianum.

Dalen-Oskam, K.H. van, & Zundert, J.J. van. 'The Quest for Uniqueness: Author and Copyist Distinction in Middle Dutch Arthurian Romances based on Computer-assisted Lexicon Analysis'. In: Marijke Mooijaart and Marijke van der Wal (eds.) *Yesterday's words: contemporary, current and future lexicography*. [Proceedings of the Third International Conference on Historical Lexicography and Lexicology (ICHLL), June 21. – 23. 2006, Leiden]. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2008, p. 292-304

Lezingen en overige activiteiten

Dalen-Oskam, K.H. van (2008, mei 07). *Almost the same or subtly different? Comparing the vocabulary and style of copies of the same Middle Dutch text*. Bristol (UK), Invited visit to the Centre for Linguistics at the University of the West of England.

Dalen-Oskam, K.H. van (2008, november 03). *Comparing the usage and functions of literary names. examples: the Dutch novels 'Beyond Sleep' (1966) by Willem Frederik Hermans and 'Lisa's Breath' (2001) by Karel van Loon*. Uppsala (Zweden), Invited visit to Uppsala University, Dept. Scandinavian Onomastics.

Dalen-Oskam, K.H. van, & Zundert, J. van (2008, juni 28). *COST-meeting Working Group 1, European Dimension*. Oulu (Finland), Congres Digital Humanities 2009.

Dalen-Oskam, K.H. van, & Zundert, J. van (2008, september 24). *COST-Meetings Working Groups 1, 2 3 en 4*. Birmingham (UK), General Interedition Meeting, 24-25 september 2008.

Dalen-Oskam, K.H. van (2008, mei 24). *De kopiïsten van de Rijmbijbel*. Amsterdam, Oudgermanistendag.

Dalen-Oskam, K.H. van (2008, november 28). *De plaats van de Meermannorijmbijbel in de teksttraditie*. Den Haag, Ontvangst medewerkers tijdschrift Onze Taal in Museum Meermannor.

Dalen-Oskam, K.H. van, Zundert, J. van, & Schouwen, R. van (2008, november 14). *e-Research at Huygens Institute: Stylometrics*. Amsterdam, UvA, Information and Language Processing Systems (ILPS).

Dalen-Oskam, K.H. van, & Dijk, S. van (2008, mei 16). *George Sand, Koningin Sophie, Geertruida Kapteijn-Muysken: 18e en 19e-eeuwse tijdschriften digitaal*. Nijmegen, Bits, Bites en Bladen. Symposium over tijdschriftonderzoek en digitalisering.

Dalen-Oskam, K.H. van (2008, april 24). *Lancering vernieuwde BNTL*. Den Haag, Presentatie van de nieuwe Bibliografie van de Nederlands taal- en literatuurwetenschap (BNTL).

Dalen-Oskam, K.H. van (2008, september 09). *Textual Scholarship and Digital Humanities*. Rotterdam, Master Library and Information Science (MLIS) Program, University of Washington, Seattle, Study Program Abroad at vks and Erasmus Studio.

Dalen-Oskam, K.H., van & Gerritzen, D. (2008, augustus 18). *Two instruction sessions on the International Bibliography of Onomastic Sciences (IBOS)*. Toronto (Canada), International Congress of Onomastic Sciences (ICOS).

Dalen-Oskam, K.H. van (2008, november 21). *Who is Hvalbiff? Name and identity in W.F. Hermans' 'Beyond sleep'*. Oslo (Noorwegen), Invited visit to University of Oslo, Research Group on names and identities, department

of linguistic and Scandinavian studies / name research, International Conference on Names and Identities II.

Dalen-Oskam, K.H. van (2008, november 04). *Workshop Literary onomastics*. Uppsala (Zweden), Invited visit to Uppsala University, Dept. Scandinavian Onomastics.

Gerritzen, D., & Dalen-Oskam, K.H. van (2008, augustus 19). *Introduction to the Use of the New ICOS Bibliography Project*. Toronto, Canada, International Congress of Onomastic Sciences 23.

Dalen-Oskam, K.H. van. Redacteur van het Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde (TNTL)

Dalen-Oskam, K.H. van. Redacteur van Naamkunde

Dalen-Oskam, K.H. van. Penningmeester van de International Council of Onomastic Sciences (ICOS)

Dalen-Oskam, K.H. van. Lid van de Commissie voor Taal- en Letterkunde van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde.

J.A.W. Gielkens

Publicaties

Gielkens, J.A.W. & Kegel, P.W. (2008). *Willem Frederik Hermans, Volledige Werken. Deel 2. Romans. Ik heb altijd gelijk. De God Denkbaar Denkbaar de God. Drie melodrama's*. Amsterdam: De Bezige Bij / Van Oorschot.

Kegel, P.W. & Gielkens, J.A.W. (2008). *Willem Frederik Hermans, Volledige Werken. Deel II. Beschouwend werk. Het sadistische universum 1, Annum Veritatis, De laatste resten tropisch Nederland, Het sadistische universum 2: van Wittgenstein tot Weinreb, Machines in bikini, Dinky Toys*. Amsterdam: De Bezige Bij.

Gielkens, J.A.W. & Kegel, P.W. (2008). “Du hast in Deinem Buch ja schrecklich gekleckert”. Die letzte Hand von Willem Frederik Hermans’. In: J. Golz & M. Koltes (Eds.), *Autoren und Redaktoren als Editoren. Internationale Fachtagung der Arbeitsgemeinschaft für germanistische Edition und des Sonderforschungsbereichs 482 ‘Ereignis Weimar – Jena: Kultur um 1900’ der Friedrich-Schiller-Universität Jena, veranstaltet von der Klassik Stiftung Weimar* (Beihefte zu Editio, 29). Tübingen: Max Niemeyer Verlag, pp. 406-424.

Gielkens, J.A.W. (2008). ‘De Nederlandse vertalingen van Walter Scotts Ivanhoe 1824-2006’. In: *Jaarboek voor Nederlandse boekgeschiedenis* 15, pp. 125-141.

Gielkens, J.A.W. (2008). ‘Op de markt’. In: *De Parelduiker* 13 (1), pp. 70-72.

Lezingen en overige activiteiten

Gielkens, J.A.W. (2008, januari 23). *Grass übersetzen*. Aken, Bondsrepubliek Duitsland, Gastcollege Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule.

Gielkens, J.A.W. (2008, november 23). *Very, very personal writings. The notebooks of Ernst Meister*. Lissabon, Portugal, The Fifth International Conference of the European Society for Textual Scholarship.

Gielkens, J.A.W. (2008, februari 15). *Wertpapiere – Berichte aus einer Werkstatt*. Berlijn, Bondsrepubliek Duitsland, Internationale Tagung der Arbeitsgemeinschaft für germanistische Edition.

Gielkens, J.A.W. & Kegel, P.W. (2008, april 10). *Willem Frederik Hermans, Volledige Werken*. Vrije Universiteit, Amsterdam, Gastcollege i.h.k.v. collegereeks ‘Editie- en Commentaartechniek’, GLTC.

Gielkens, J.A.W. (2008, november 03). *Woyzeck van Georg Büchner*. Breda, Boekhandel Van Kemenade en Hollaers, Bredase Boekenclub. Medeorganisatie van de studiedag *Bloemlezingen – Edities – Vertalingen* van de onderzoeksclusters Literaire Correspondenties, Repertoirevorming en

Transnationale Cultuuroverdracht van het Huygens Instituut. Den Haag: Huygens Instituut, 11 december 2008.

Medeorganisatie van de studiedag Trends en thema's in de editiewetenschap, georganiseerd door het Huygens Instituut (KNAW) en het Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie (KANTL). Den Haag, 9 oktober 2008.

Organisatie van de internationale workshop *Ernst Meister, Das lyrische Werk*. Den Haag, Huygens Instituut, 25-27 september 2008.

Stagebegeleiding Aukje van Hout, Radboud Universiteit Nijmegen.

Voorzitter van sessie 'De receptie van buitenlandse literatuur in Nederland in 1934'. Antwerpen, Colloquium Literatuur in Nederland en Vlaanderen tijdens de jaren dertig, 15 oktober 2008.

Gastcollege over Herman Gorter voor studenten Historische Letterkunde van de Universiteit Groningen. Den Haag, Huygens Instituut, 26 november 2008.

Gastcollege over *Brieven als onderzoeksbronnen* i.h.k.v. de collegereeks 'Bronnen en Methoden' voor studenten geschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen. Den Haag: Huygens Instituut, 17 december 2008.

Lid van de Interuniversitaire Werkgroep Internationale Receptie.

Deelname aan de internationale workshop *Erich Arendt*. Metz: Université Paul Verlaine, Metz, 27-29 november 2008.

Lid van het editieteam Ernst Meister, *Das lyrische Werk*.

H.G.M. Jorink

Publicaties

Jorink, H.G.M. (2008). 'Comets in context. Some thoughts on Bayle's *Pensées diverses*'. In W. van Bunge & H. Bots (Eds.), *Pierre Bayle (1647-*

1706, *Le philosophe de Rotterdam: Philosophy, religion and reception. Selected papers of the tercentenary conference held at Rotterdam, 7-8 December 2006* (Brill's studies in intellectual history, 167). Leiden: Brill, pp. 51-68.

Jorink, H.G.M. (2008). 'De pruijktijd, 1672-1780'. In: P. Brood e.a. (Eds.), *Het Grote Vaderlandse Geschiedenisboek*. Zwolle/Den Haag: Waanders/Nationaal Archief, pp. 193-208.

Jorink, H.G.M. (2008). [Bespreking van *Rumphius' wonderwereld. Zeventiende-eeuwse natuurbeschrijvingen uit Ambon*]. *Studium. Tijdschrift voor Wetenschaps- en Universiteitsgeschiedenis / Revue d'Histoire des Sciences et des Universités* 1 (2008), pp. 71-72.

Jorink, H.G.M. (2008). 'Geef zicht aan de blinden'. *Constantijn Huygens, René Descartes en het Boek der natuur*. Leiden: Primavera Pers.

Jorink, H.G.M. (2008). 'De logica van de luis. Johannes Goedaert (1617-1668) en Jan Swammerdam (1637-1680)'. In: *Kunstschrift* 52 (1), pp. 10-17.

Jorink, H.G.M. (2008). 'De schepping in de eigen studeerkamer'. In: *Geschiedenis Magazine* 6, pp. 37-41.

Lezingen en overige activiteiten

Jorink, H.G.M. (2008, februari 13). *Debat met Floris Cohen over de 'Wetenschappelijke Revolutie'*. Amsterdam, Historisch Café.

Jorink, H.G.M. (2008, november 10). *Hoorcollege De Wetenschappelijke Revolutie*. Universiteit Leiden, Collegereeks Wetenschapsgeschiedenis Van Chaos tot Kosmos.

Jorink, H.G.M., Nieuwland, I, Zuidervaart, H.J. & Palm, L. (2008, november 27). *Nut en nog eens nut. Zelfverstaan, nationalisme en nut in het negentiende-eeuwse wetenschapsbeeld*. Amsterdam, Symposium ten gelegenheid van het 200-jarig bestaan van de KNAW.

Jorink, H.G.M. (2008, september 30). *The Book of Nature and the hierarchy of academic disciplines in the seventeenth century*. Descartes Centre Utrecht,

Gastcollege Researchmasters Historical and Comparative Studies of the Sciences and Humanities.

Jorink, H.G.M. (2008, januari 25). *Touching the Divine. Jan Swammerdam (1637-1680) on insects*. Den Haag, Nationaal Archief, Congres Material for Science: the Use of Instruments, Collections and Illustrations in Early Modern Research.

Jorink, H.G.M. (2008, november 13). *Werkcollege De Wetenschappelijke Revolutie*. Universiteit Leiden, Collegereeks Wetenschapsgeschiedenis Van Chaos tot Kosmos.

Jorink, H.G.M. (2007, november 08). *Werkcollege Natuurwetenschap in de Renaissance*. Universiteit Leiden, Collegereeks Van Chaos tot Kosmos.

Jorink, H.G.M. Secretaris bij: C. Louise Thijssen-Schoute Stichting.

Jorink, H.G.M. Redacteur bij: De achttiende eeuw.

Jorink, H.G.M. Redacteur bij: *Lias. Sources and documents relating to the early modern history of ideas*.

Jorink, H.G.M. Gastredacteur bij: Nederlands kunsthistorisch jaarboek 2010: 'Art and Science'.

Jorink, H.G.M. Referent promotie T. Huisman, 'The Finger of God. Anatomical Practice in 17th-Century Leiden', bij: Universiteit Leiden.

A.B.G.M. van Kalmthout

Publicaties

Dalen-Oskam, K.H. van, Heynders, O.M., Kalmthout, A.B.G.M. van, Moser, P.H., Oosterholt, J.Th., Schoor, R.J.M. van de, Warnar, G. & Weerman, F.P. (Eds.). (2008). *Buitenlandse literatuur in Nederland* (Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde 124 (2008) 1). Hilversum: Verloren.

Dalen-Oskam, K.H. van, Heynders, O.M., Kalmthout, A.B.G.M. van, Kets-Vree, A., Moser, P.H., Oosterholt, J.Th., Peperkamp, B.J., Warnar, G. & Weerman, F.P. (Eds.). (2008). *Brieven!* (Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde 124 (2008) 3). Hilversum: Verloren.

Aerts, R.A.M., Dongelmans, B.P.M., Janse, M., Kalmthout, A.B.G.M. van, Koolhaas-Grosveld, E. & Tibbe, E.P., H. te Velde (Eds.). (2008). *Civil Society* (De Negentiende Eeuw, 32 (2008) 2). Hilversum: Verloren.

Aerts, R.A.M., Dongelmans, B.P.M., Janse, M., Kalmthout, A.B.G.M. van, Koolhaas-Grosveld, E. & Tibbe, E.P., H. te Velde (Eds.). (2008). *Reizende ideeën* (De Negentiende Eeuw, 32 (2008) 1). Hilversum: Verloren.

Kalmthout, A.B.G.M. van (2008). Heraut en hekkensluiter. De decanonisering van de dichter Willem Bilderdijk in de decennia voor de Tweede Wereldoorlog. In M. van Hattum, M. van Rooijen, J. van Eijnatten & G. Harinck (Eds.), *Een eeuw rare kostgangers. Vereniging Het Bilderdijk-Museum 1908-2008*. Amstelveen: EON Pers, pp. 253-275.

Janse, M., Aerts, R.A.M., Dongelmans, B.P.M., Kalmthout, A.B.G.M. van, Koolhaas-Grosveld, E. & Tibbe, E.P., H. te Velde (Eds.) (2008). *Religie* (De Negentiende Eeuw 32 (2008) 3). Hilversum: Verloren.

Kalmthout, A.B.G.M. van (2008). Vruchten van een vreemde stam. Over de negentiende-eeuwse receptie van buitenlandse literatuur in Nederland. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 124 (1), pp. 31-44.

Kalmthout, A.B.G.M. van, & Schoor, R.J.M. van de (2008). Ten geleide. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 124 (1), pp. 1-2.

Kalmthout, A.B.G.M. van (2008). Bespreking van *Maartje Janse, De afschaffers. Publieke opinie, organisatie en politiek in Nederland 1840-1880*. In: *De negentiende eeuw* 32 (3), pp. 233-235.

Kalmthout, A.B.G.M. van (2008). *Advies aan het Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen van NWO inzake een VIDI-aanvraag*.

Kalmthout, A.B.G.M. van (2008). *The Culture of Reading and the Creation of Literary Canons: a Project Idea*. Subsidie-aanvraag i.h.k.v. het HERA Joint Research Programme Matchmaking Event.

Lezingen en overige activiteiten

Kalmthout, A.B.G.M. van (2008, april 04). *Bilderdijk in het schoolboek*. Amsterdam: Vrije Universiteit, studiemiddag ‘Bilderdijk in Amerika & Bilderdijk in het schoolboek’ van de Vereniging Het Bilderdijk-Museum.

Halbertsma, M.E., Jensen, L.E. & Kalmthout, A.B.G.M. van (2008, oktober 31). *De waarde van kennis*. Den Haag: Huygens Instituut, symposium van de Werkgroep Negentiende Eeuw.

Kalmthout, A.B.G.M. van, Kamp, E. & Kelder, J.J. (2008, december 11). *Bloemlezingen – Edities – Vertalingen*. Den Haag: Huygens Instituut, studiedag van de onderzoeksclusters Literaire Correspondenties, Repertoirevorming en Transnationale Cultuuroverdracht van het Huygens Instituut.

Kalmthout, A.B.G.M. van (2008, december 17). *College over kranten als onderzoeksbronnen*. Den Haag: Huygens Instituut, gastcollege i.h.k.v. de collegereeks ‘Bronnen en Methoden’ voor studenten geschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen.

Kalmthout, A.B.G.M. van (2008, oktober 16). *De Vereeniging Nederlandsche Vertalingen (1932) en haar tijdschrift Vertalen (1934)*. Antwerpen: AMVC-Letterenhuis, colloquium ‘Literatuur in Nederland en Vlaanderen tijdens de jaren dertig’ van de onderzoeksgemeenschap Olith i.s.m. de Universiteit Antwerpen en het AMVC-Letterenhuis.

Kalmthout, A.B.G.M. van, & Krul, W.E. *Excursie m.b.t. onderzoeksbronnen*. Den Haag: Huygens Instituut, excursie i.h.k.v. de collegereeks ‘Bronnen en Methoden’ voor studenten Geschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen.

Kalmthout, A.B.G.M. van (2008, december 11). *Inleiding*. Den Haag: Huygens Instituut, studiedag ‘Bloemlezingen – Edities – Vertalingen’ van

de onderzoeksclusters Literaire Correspondenties, Repertoirevorming en Transnationale Cultuuroverdracht van het Huygens Instituut.

Kalmthout, A.B.G.M. van, & Wilhelm, F.A. (2008, april 17). *Literatuuronderwijs in de 19de en begin 20ste eeuw*. Den Haag: Huygens Instituut, symposium van het Peeter Heyns-Genootschap.

Kalmthout, A.B.G.M. van (2008, april 17). *Middelaars tussen de cultuur en het opgroeiende geslacht*. Den Haag: Huygens Instituut, symposium 'Literatuuronderwijs in de 19de en begin 20ste eeuw' van het Peeter Heyns-Genootschap.

Kalmthout, A.B.G.M. van. Research Associate bij het Centre for Historical Culture (CHC) van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Kalmthout, A.B.G.M. van. Redacteur bij: *De Negentiende Eeuw*.

Kalmthout, A.B.G.M. van. Contactpersoon bij Interuniversitaire Werkgroep Internationale Receptie.

Kalmthout, A.B.G.M. van. Lid van de Adviesraad bij nwo-project European Women's Writing o.l.v. Dr. Suzan van Dijk.

Kalmthout, A.B.G.M. van. Plaatsvervangend lid bij promotiecommissie van Dr. Saskia Pieterse (UvA).

Kalmthout, A.B.G.M. van. Lid van de begeleidingscommissie bij promotieproject van Drs. Bram Noot (UvA) over 'De ontwikkeling van het denken over de functie van het literatuuronderwijs in het Roomse voortgezet onderwijs in Nederland van 1868 tot 1924'.

Kalmthout, A.B.G.M. van. Redacteur/redactiesecretaris bij het *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*.

Kalmthout, A.B.G.M. van. lid bij Werkgroep Correspondentie Willem Witsen.

E. Kamp

Lezingen en organisatie studiedag

Kamp, E. (2008, december 11). *Bewondering voor Kafka bij Bordewijk en Hermans, maar ook behoefte aan een Nederlandse vertaling?* Den Haag, Studiedag Huygens Instituut: Bloemlezingen – edities – vertalingen.

Kamp, E. (2008, oktober 15). *Ferdinand Bordewijk: burger en dichter, modernist en reactionair*. Antwerpen, Colloquium Literatuur in Nederland en Vlaanderen tijdens de jaren dertig.

Kalmthout, A.B.G.M. van, Kamp, E. & Kelder, J.J. (2008, december 11). *Bloemlezingen–Edities–Vertalingen*. Den Haag: Huygens Instituut, studiedag van de onderzoeksclusters Literaire Correspondenties, Repertoirevorming en Transnationale Cultuuroverdracht van het Huygens Instituut.

P.W. Kegel

Publicaties

Gielkens, J.A.W. & Kegel, P.W. (2008). *Willem Frederik Hermans, Volledige Werken. Deel 2. Romans. Ik heb altijd gelijk. De God Denkbaar Denkbaar de God. Drie melodrama's*. Amsterdam: De Bezige Bij / Van Oorschot.

Kegel, P.W., (2008, mei). *Willem Frederik Hermans, Volledige Werken. Deel 2. Romans. Ik heb altijd gelijk. De God Denkbaar Denkbaar de God. Drie melodrama's*. Verantwoording van dit deel op www.wfhermans-volledigewerken.nl

Kegel, P.W. & Gielkens, J.A.W. (2008). *Willem Frederik Hermans, Volledige Werken. Deel II. Beschouwend werk. Het sadistische universum 1, Annum Veritatis, De laatste resten tropisch Nederland, Het sadistische universum 2: van Wittgenstein tot Weinreb, Machines in bikini, Dinky Toys*. Amsterdam: De Bezige Bij.

Kegel, P.W. & Oostveen, A.M.P. (2008, december). *Willem Frederik Hermans, Volledige Werken. Deel II. Beschouwend werk. Het sadistische universum*

1, *Annum Veritatis, De laatste resten tropisch Nederland, Het sadistische universum 2: van Wittgenstein tot Weinreb, Machines in bikini, Dinky Toys*. Verantwoording van dit deel op www.wfhermansvolledigewerken.nl

Gielkens, J.A.W. & Kegel, P.W. (2008). “Du hast in Deinem Buch ja schrecklich gekleckert”. Die letzte Hand von Willem Frederik Hermans’. In: J. Golz & M. Koltès (Eds.), *Autoren und Redaktoren als Editoren. Internationale Fachtagung der Arbeitsgemeinschaft für germanistische Edition und des Sonderforschungsbereichs 482 „Ereignis Weimar – Jena: Kultur um 1900” der Friedrich-Schiller-Universität Jena, veranstaltet von der Klassik Stiftung Weimar* (Beihefte zu Editio, 29). Tübingen: Max Niemeyer Verlag, pp. 406-424.

Lezingen en overige activiteiten

Gielkens, J.A.W. & Kegel, P.W. (2008, april 10). *Willem Frederik Hermans, Volledige Werken*. Vrije Universiteit, Amsterdam, Gastcollege i.h.k.v. college-reeks ‘Editie- en Commentaartechniek’, GLTC.

Kegel, P.W. (2008, mei 21). *Een eindeloze wit papieren tong*. Spui 25. Amsterdam, Presentatie Willem Frederik Hermans *Volledige Werken. Deel 2. Romans. Ik heb altijd gelijk, De God Denkbaar Denkbaar de God, Drie melodrama’s*.

Kegel, P.W., (2008, september-december) Stagebegeleiding project *Volledige Werken Willem Frederik Hermans*, bij: Huygens Instituut

J.J. Kelder

Lezing en organisatie studiedag

Kelder, J.J. (2008, december 11). *Zuid-Nederlandse revolutionairen: Henri Brunings selectie van Vlaamse schrijvers in de bloemlezing Gelaat der dichters (1944)*. Den Haag Huygensinstituut, studiedag Bloemlezingen – Edities – Vertalingen.

Kalmthout, A.B.G.M. van, Kamp, E. & Kelder, J.J. (2008, december 11). *Bloemlezingen – Edities – Vertalingen*. Den Haag: Huygens Instituut, studiedag van de onderzoeksclusters Literaire Correspondenties, Repertoirevorming en Transnationale Cultuuroverdracht van het Huygens Instituut.

A. Kets-Vree

Publicaties

Kets-Vree, A. & Peperkamp, B.J. (2008). 'Brieven!'. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 124 (2008) (3), pp. 185-186.

Kets-Vree, A. (2008). Bespreking van 'Dat gy mij niet vergeet'. *Correspondentie van vrouwen in de zeventiende en achttiende eeuw*. Red. A. Armbrust, M. Corporaal e.a. In: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 124 (2008) (3), pp. 241-243.

Kets-Vree, A. (2008). Bespreking van *Mr. W. Bilderdijk's briefwisseling 1798-1806*. Uitgegeven door Marinus van Hattum. In: *Het Bilderdijkmuseum* 25, pp. 15-16.

Kets-Vree, A. & Rooij, C.E.T. van (2008). *Ontsluiting correspondentiearchief Willem Frederik Hermans*. Den Haag: Huygens Instituut (intern rapport).

Kets-Vree, A. & Rooij, C.E.T. van (2008). *Rapport pilot 'Ontsluiting van de correspondentie van Albert Verwey'*. Den Haag: Huygens Instituut (rapport in opdracht van de Coornhert Stichting).

Bruijn, P.G. de, Kets-Vree, A. & Zundert, J. van (2008). *Het Web van Tachtig*. Den Haag: Subsidieaanvraag i.h.k.v. Digitaliseren met beleid (SenterNovem), i.s.m. DBNL en UBA.

Kets-Vree, A. (2008). *Oude bronnen, nieuwe vragen. Ontwikkelingen in de editiewetenschap*. Vrije Universiteit Amsterdam. Inaugurale rede (<http://hdl.handle.net/1871/13145>).

Lezingen en overige activiteiten

Kets-Vree, A. (2008, december 11). *‘Je houdt iemand niet alleen op een sokkel in leven’: brievenedities en beeldvorming*. Den Haag, Studiedag ‘Bloemlezingen – Edities – Vertalingen’.

Kets-Vree, A. (2008, maart 28). *Brieven, bytes en beeldvorming*. Nijmegen, Congres Achter de Verhalen 2: Nederlandse literatuur van de 19e en 20e eeuw.

Kets-Vree, A. *Collegereeks Editiewetenschap*. Vrije Universiteit, Amsterdam, februari-juli 2008.

Kets-Vree, A. (2008, november 06). *Editiewetenschap en ICT*. Vrije Universiteit Amsterdam, Collegereeks ICT methoden en technieken letterkunde.

Kets-Vree, A. (2008, december 09). *Editiewetenschap en tekstinterpretatie*. Vrije Universiteit Amsterdam, Collegereeks Tekstanalyse.

Kets-Vree, A. (2008, oktober 09). *Literair erfgoed online*. Den Haag, Symposium ‘Trends en thema’s in de editiewetenschap’.

Kets-Vree, A. (2008, november 20). *Oude bronnen, nieuwe vragen. Ontwikkelingen in de editiewetenschap*. Vrije Universiteit Amsterdam, Inaugurale rede.

Kets-Vree, A. (2008). Peerreviews voor het tijdschrift *Nederlandse Letterkunde* (Assen: Koninklijke Van Gorcum).

Kets-Vree, A. Lid van de Gemengde Commissie voor Literaire Tekstedities: Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie (Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde).

Kets-Vree, A. Lid promotiecommissie Saskia Pieterse, *De buik van de lezer. Over spreken en schrijven in Multatuli’s Ideën*, bij: Universiteit van Amsterdam.

Kets-Vree, A. Stagebegeleiding bij Universiteit van Amsterdam.

Kets-Vree, A. Scriptiebegeleiding bij Vrije Universiteit Amsterdam.

Kets-Vree, A. (periode 2004-2008). Copromotor dissertatie *De constructie van het Nederlandse literaire verleden* (Jan Rock): Universiteit van Amsterdam/Huygens Instituut.

Kets-Vree, A. (periode: 2007-2008). Projectcommissie Corpusverzameling en online editie van de correspondentie rond het tijdschrift *Van Nu en Straks*: Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie (Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde).

Kets-Vree, A. (periode 2007-2008). Lid Doctoraatsbegeleidingscommissie Corpusverzameling en online editie van de correspondentie rond het tijdschrift *Van Nu en Straks*: Universiteit Gent.

Kets-Vree, A. (periode 2002-2008). Lid van de Stuurgroep van het Brievenproject Vincent van Gogh: Huygens Instituut/Van Gogh Museum.

Kets-Vree, A. (periode 2005-2008). Lid van de Projectcommissie Volledige Werken Willem Frederik Hermans: Huygens Instituut/Willem Frederik Hermans Instituut.

Kets-Vree, A. (periode 2004-2009). Lid van de wetenschappelijke adviescommissie van de Poëzriereeks: Universiteit Gent/Uitgeverij Lannoo/Atlas.

W.T.J.M. Kuiper

Publicaties

Kuiper, W.T.J.M. (2008). *'Den wech te Roeme' Een multimediale visualisatie van een laat-middeleeuwse routebeschrijving van Parijs naar Rome* (editie, digitaal).

Kuiper, W.T.J.M. (2008). 'Een schort van vijfgebladeren'. In: *Madoc. Tijdschrift over de Middeleeuwen* 22, pp. 102-109.

Dalen-Oskam, K.H. van, & Kuiper, W.T.J.M. (2008). *Claudine A. Chavannes-Mazel. Maerlants Rijmbijbel in Museum Meermanno. De kracht van woorden, de pracht van beelden. Met vertalingen uit het Middelnederlands van het handschrift 10 B 21 door Karina van Dalen-Oskam en Willem Kuiper.* Den Haag, Museum Meermanno-Westreenianum.

I. de Loos

Publicaties

Loos, I. de (2008). De liederen van het Gruuthuse-handschrift: notatie, uitvoeringspraktijk en editieproblemen. In: L.P. Grijp & F. Willaert (Eds.), *De fiere nachtegaal. Het Nederlandse lied in de middeleeuwen.* Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 105-127.

Loos, I. de (2008). 'En tòch konden ze zingen in Egmond'. In: G.N.M. Vis (Ed.), *Het klooster Egmond: hortus conclusus* (Egmondse Studiën, 5). Hilversum: Uitgeverij Verloren, pp. 125-144.

H.J.M. Nellen

Publicaties

Nellen, H.J.M. 'Chapter 32, Growing Tension between Church Doctrines and Critical Exegesis of the Old Testament (Faustus Socinus, Hugo Grotius, Isaac de La Peyrère, René Descartes)'. In M. Sæbø (ed.), *Hebrew Bible / Old Testament: The History of Its Interpretation, dl. II, From the Renaissance to the Enlightenment, Göttingen 2008.* Göttingen, pp. 802-826.

Nellen, H.J.M. (2008). 'Hugo Grotius's political and scholarly activities in the light of his correspondence'. In: H. Blom (Ed.), *Proceedings Nias Conference, Grotiana 26-28 (2005-2007).* Leiden etc.: Brill, pp. 16-30.

Nellen, H.J.M. (2008). 'Over doornen en distels: het gebruik van brieven als een bron voor historisch onderzoek naar aanleiding van de biografie over Hugo Grotius'. In: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 124 (2008) (3), pp. 187-200.

Nellen, H.J.M. (2008). Bespreking van *Letters from Sir James Spens and Jan Rutgers, ed. A. Jönsson, Stockholm 2007. The Works and Correspondence of Axel Oxenstierna, edited by the Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities in co-operation with the Swedish National Archives (Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling), Second series, 13*. In: *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 124 (2009) (1), pp. 105-107.

Nellen, H.J.M. (2008). Bespreking van *Jeroen Jansen, Imitatio. Literaire navolging (imitatio auctorum) in de Europese letterkunde van de renaissance (1500-1700)*. In: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 124 (2008) (4), pp. 278-281.

Nellen, H.J.M. (2008). Bespreking van *Petrus Cunaeus, The Hebrew Republic. With an Introduction by Arthur Eyffinger. Translated and Annotated by Peter Wyetzner, Shalem Press, Jerusalem and New York 2006*. In: *De zeventiende eeuw* 24(2), pp. 258-260.

Nellen, H.J.M. (2008). Bespreking van *Marnixi epistulae. De briefwisseling van Marnix van Sint-Aldegonde. Een kritische uitgave, pars IV (1582-1584)*. In: *Quaerendo* 38, pp. 80-83.

Nellen, H.J.M. (2008). Nieuwsbrief 21 van het Neolatinistenverband, Den Haag: Huygens Instituut (in samenwerking met D.K.W. van Miert en A.H. Wesseling).

Nellen, H.J.M. (2008). *Duivelsuitdrijvingen in Loudun en ruziënde diplomaten in Parijs: een rondreis door de Republiek der Letteren*. In: Nieuwsbrief 21 van het Neolatinistenverband, Den Haag: Huygens Instituut, pp. 31-41.

Nellen, H.J.M. (2008). *Suzanna van Reigersberch (1586-1640)*. Lemma in: *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland*, Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis.

Lezingen en overige activiteiten

Nellen, H.J.M. (2008, september 27). *Belle van Zuylen, werkelijkheid en fictie. Jaarlijkse bijeenkomst van het Genootschap Belle van Zuylen*. Utrecht,

Deelname aan een panel, over de verhouding tussen werkelijkheid en fictie, naar aanleiding van de brievenroman *De liefde dus*, van Joke Hermsen.

Nellen, H.J.M. & Steenbakkens, P.M.L. (2008, april 15). *Biblical Criticism and Secularization in the Seventeenth Century*. Utrecht, Bespreking van een NWO-aanvraag tijdens een Colloquium georganiseerd door het Descartes Centre, Universiteit Utrecht.

Nellen, H.J.M. (2008, september 25). *College over de betekenis en roem van Hugo de Groot*. Nijmegen, Leergang 'Geschiedenis van de Westerse cultuur, deel V: de zestiende en zeventiende eeuw (HOVO Nijmegen).

Nellen, H.J.M. (2008, oktober 15). *Het bewogen leven van Hugo Grotius (1583-1645)*. Rotterdam, Lezing voor de leden van het Rotterdams Juridisch Genootschap.

Nellen, H.J.M. (2008, oktober 27). *Hugo de Groot (1583-1645), wegbereider van de secularisatie*. Deventer, Geert Grote Universiteit, Lezing in het kader van de cursus 'Geschiedenis van de politieke filosofie'.

Nellen, H.J.M. (2008, juli 09). *Hugo de Groot op Loevestein*. Loevestein, Lezing bij gelegenheid van de presentatie van een kinderboek over Hugo de Groot (Lizzy van Pelt, Geen licht en geen lucht. De ontsnapping van Hugo de Groot).

Nellen, H.J.M. (2008, april 17). *Hugo de Groot, Ballingschap 1621-1645. De actualiteit van zijn gedachtegoed*. Leiden, Toehoorderscollege georganiseerd door het Remonstrants Seminarie in samenwerking met de Faculteit der Godsdienstwetenschappen, Universiteit Leiden.

Nellen, H.J.M. (2008, april 10). *Hugo de Groot, de Hollandse jaren (1583-1621)*. Leiden, Toehoorderscollege georganiseerd door het Remonstrants Seminarie in samenwerking met de Faculteit der Godsdienstwetenschappen, Universiteit Leiden.

Nellen, H.J.M. (2008, maart 04). *Hugo de Groot, leven, werken en de actualiteit van zijn gedachtegoed*. Slot Loevestein, Scholing publieksmedewerkers van Museum Slot Loevestein.

Nellen, H.J.M. (2008, december 10). *Lezing: de relevantie van Hugo Grotius' gedachtegoed*. Roosendaal, Probusclub Roosendaal.

Nellen, H.J.M. (2008, april 17). *Riding the Winds of Time: New Attitudes in a Preface by Rudolph Agricola*. Budapest, Europa Humanistica. Conférence des 17-18 avril 2008, organisé par l'Institut de recherche et d'histoire des textes (CNRS, Paris) et la Bibliothèque nationale Széchényi (Budapest).

Nellen, H.J.M. (2008, april 23). *Toespraak ter gelegenheid van de ontvangst van de De Witte Literaire Prijs 2008*. Den Haag, Uitreiking van De Witte Literaire Prijs, Sociëteit De Witte.

Organisatie Neolatinistendag te Naarden (7 november) (in samenwerking met D.K.W. van Miert en A.H. Wesseling).

Nellen, H.J.M. Stagebegeleiding bij: Huygens Instituut.

Penningmeesterschap van de Stichting Grotiana.

Lid van de redactieraad van het jaarboek *Grotiana* (Brill, Leiden).

Lid van de klankbordgroep Herdenking vierhonderdjarig jubileum van *Mare liberum* (1609-2009).

Coördinatie van de uitgave van de oorspronkelijke Latijnse poëzie van Hugo de Groot.

I. Nieuwland

Lezingen

Nieuwland, Ilja (2008, december 16). *Big, Fierce, Extinct, Reconstructed, Reproduced: Changes of meaning in natural history specimens through medial treatment*. Leicester, 'Material Worlds' Conference.

Nieuwland, Ilja (2008, november 28). *Niet nuttig genoeg? Twee reizende genootschappen, één congres en vele misverstanden*. Amsterdam, Nut en nog

eens nut? Zelfverstaan, nationalisme en nut in het negentiende-eeuwse wetenschapsbeeld.

Nieuwland, Ilja, Jorink, H.G.M., Zuidervaart, H.J. & Palm, L. (2008, november 27). *Nut en nog eens nut? Zelfverstaan, nationalisme en nut in het negentiende-eeuwse wetenschapsbeeld*. Amsterdam, Symposium t.g.v. 200-jarig jubileum KNAW.

M. van Oosterhout

Lezingen

Oosterhout, M. van (2007, september 28). *De context van Grotius' gedicht op de dood van Arminius*. Antwerpen, Workshop Literatuur en Opinievorming, Universiteit van Amsterdam en Huygens Instituut.

Oosterhout, M. van (2007, januari 12). *Hugo Grotius op de dood van Jacobus Arminius*. Amsterdam, Workshop Literatuur en Opinievorming, Universiteit van Amsterdam en Huygens Instituut.

Oosterhout, M. van (2007, maart 14). *Hugo Grotius' Posteriora*. Uppsala, Zweden, Latin Seminar, Universiteit van Uppsala.

Oosterhout, M. van (2007, mei 12). *Promotieproject Grotius' Posteriora*. Leiden, OIKOS presentatiedagen voor AIO's, Landelijke onderzoeksschool OIKOS.

A.M.P. Oostveen

Publicaties

Kegel, P.W. & Oostveen, A.M.P. (2008, december) *Willem Frederik Hermans, Volledige Werken. Deel II. Beschouwend werk. Het sadistische universum I, Annum Veritatis, De laatste resten tropisch Nederland, Het sadistische universum 2: van Wittgenstein tot Weinreb, Machines in bikini, Dinky Toys*. Verantwoording van dit deel op www.wfhermansvolledigewerken.nl

Oostveen, A.M.P. (2008). Bespreking van E. Brems, H. Brems, D. de Geest en E. Vanfraussen (red.), *Achter de verhalen: over de Nederlandse literatuur van de twintigste eeuw*. In: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 124 (2), pp. 178-179.

A.M.I. van Oppenraay

Publicaties

Oppenraay, A.M.I. van (2008). ‘Zur Überlieferung von Aristoteles PA IV 9. 684b22 “hoosper ei tis noëseien ep’ eutheias”’. In A.A. Akasoy and W. Raven (Eds.), *Islamic Thought in the Middle Ages: Studies in Text, Transmission and Translation, in Honour of Hans Daiber* (Islamic Philosophy, Theology and Science. Texts and Studies., Volume LXXV). Leiden-Boston: Brill, pp. 403-411.

Oppenraay, A.M.I. van, Corti, E. & Ricciardi, R. (2008). *Conrad Gessner, l'atteggiamento dei galli sine gallinis, Alberto Magno e la regione di Leylychynie*. Napoli: Academia Pontaniana di Napoli (www.academiapontaniana.it/italiano/frameit.htm).

Overige activiteiten

Oppenraay, A.M.I. van. Lid Redactiecomité bij ‘Comité International’ van de Aristoteles Latinus.

Oppenraay, A.M.I. van. Secretaris bij: Commissie van Toezicht op het Project Aristoteles Semitico-Latinus.

Vorbereiding van het congres ‘The Letter before the Spirit: The Importance of Text Editions for the Study of the Reception of Aristotle’ (Huygens Instituut 2-5 juni 2009).

L. Palm

Publicaties

Palm, L. (2008). Bespreking van *De academische prijsvragen*. In: *Studium. Tijdschrift voor Wetenschaps- en Universiteitsgeschiedenis / Revue d'Histoire des Sciences et des Universités* 1 (3), pp. 248-248.

Palm, L. (2008). Bespreking van *Carolus Clusius. Towards a Cultural History of a renaissance Naturalist*. In: *Studium. Tijdschrift voor Wetenschaps- en Universiteitsgeschiedenis / Revue d'Histoire des Sciences et des Universités* 1 (3), pp. 243.

Overige activiteiten

Palm, L. (2008, november 27). *Nut en nog eens nut*. Amsterdam, Jubileum KNAW.

M.L. van Poll-Van de Lisdonk

Lezingen en overige activiteiten

Poll-Van de Lisdonk, M.L. van (2008, oktober 15). *Erasmus' Adagia als Lehrbuch für das klassische Altertum*. Göttingen, Duitsland, gastcollege.

Poll-Van de Lisdonk, M.L. van (2008, juli 18). *Erasmus' Adagia als verzameling*. Rotterdam, HOVO-lezing.

Poll-Van de Lisdonk, M.L. van. Bewerking van *ASD VI-9, Annotationes in Gal. – 2*. Thess. (publicatie voorzien in 2009).

Poll-Van de Lisdonk, M.L. van. Bestuurslid van de Stichting voor Oudchristelijke Studiën bij: De Stichting voor Oudchristelijke Studiën.

Poll-Van de Lisdonk, M.L. van. Stagebegeleider bij: Huygens Instituut.

Poll-Van de Lisdonk, M.L. van. Wetenschappelijk redacteur van de uitgave *Erasmii Opera Omnia*, ASD VI, 7 en ASD IX, 5 bij: Huygens Instituut.

Poll-Van de Lisdonk, M.L. van. Secretaris van het comité de rédaction voor de uitgave van de *Erasmii Opera Omnia* bij: Huygens Instituut.

J. Rock

Publicatie

Rock, J. (2008). “De Ezel die een Leeuwenhuid aangedaan hadt”. De ontmaskering van Klaas Kolijn en de Nederlandse filologie (1709-1777). In: *De Achttiende Eeuw* 40 (2).

Lezingen

Hogervorst, S. & Rock, J. (2008, juni 10). *Wetenschap en rekenschap. De publieke en politieke rol van de historicus*. Den Haag, Atelier Huizinga Instituut.

Mathijsen-Verkooijen, M.T.C., Leerssen, J.T., Jensen, L., Petiet, F., Rock, J., Hoogeland, K.J.H. & Maas, B.F.L. (2008, januari 17). *Free Access to the Past. The Past in the Public Sphere*. Amsterdam, International Conference.

Rock, J. (2008, januari 17). *Building materials brought to light. The discovery of old Dutch literary fragments and their integration into nationalistic and scientific discourses (ca. 1700 – ca. 1860)*. Amsterdam, International Conference: Free Access to the Past. The Past in the Public Sphere (Universiteit van Amsterdam / Huizinga Instituut).

Rock, J. (2008, december 11). *Gewonnen perkament, gewaarborgde kennis. Joannes Clarisse en de bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*. Den Haag, Studiedag Bloemlezingen – edities – vertalingen (Huygens Instituut – KNAW).

Rock, J. (2008, november 27). “*Het geleerdste lichaam van ons vaderland*”. *Tekstediteurs aan de Koninklijke Akademie tussen de natie en het onnut*. Amsterdam, Symposium: Nut en nog eens nut. Zelfverstaan, nationalisme en nut in het negentiende-eeuwse wetenschapsbeeld (Huygens Instituut – KNAW).

M.J. Teeuwen

Publicaties

Teeuwen, M.J. (2008). *Carolingian Scholarship. Glosses on Martianus Capella*. Den Haag: Huygens Instituut. Eerste release in November 2008 (editie, digitaal).

Teeuwen, M.J. (2008). 'Verleid door heidense dichters. De ambivalente houding van Karolingische geleerden jegens de antieken'. In: *Middeleeuwse Magister* (Middeleeuwse Studies en Bronnen, 117). Hilversum: Verloren, pp. 31-48.

Teeuwen, M.J. & Rose, E. (Eds.) (2008). *Middeleeuwse Magister* (Middeleeuwse Studies en Bronnen, 117). Hilversum: Verloren.

Teeuwen, M.J. (2008). 'The pursuit of secular learning: the oldest commentary tradition on Martianus Capella'. In: *The Journal of Medieval Latin* 18, pp. 36-51.

Teeuwen, M.J. (2008). Bespreking van B.S. Eastwood, *Ordering the Heavens. Roman Astronomy and Cosmology in the Carolingian Renaissance*. In: *Studium. Tijdschrift voor Wetenschaps- en Universiteitsgeschiedenis / Revue d'Histoire des Sciences et des Universités* 4 (1), pp. 298-299.

Lezingen en overige activiteiten

Teeuwen, M.J. (2008, maart 13). *Bijeenkomst van het Platform Middeleeuws Latijn*. Den Haag, Studiemiddag over 'Middeleeuwse geleerden en hun methodes', en een ronde tafel discussie over 'Een nieuwe literatuurgeschiedenis van de Latijnse middeleeuwen'.

Teeuwen, M.J. (2008, september 04-06). *Carolingian Scholarship and Martianus Capella*. Leiden, Den Haag, Symposium.

Teeuwen, M.J. (2008, September 05). *Glosses on the Quadrivial Arts*. Den Haag, Symposium 'Carolingian Scholarship and Martianus Capella'.

Teeuwen, M.J. (2008, juli 30). *Explorations of the oldest commentary tradition on Martianus Capella's De nuptiis*. Oxford, Annual Symposium 'Boethius in Early Medieval Europe: Commentary on The Consolation of Philosophy from the 9th to the 11th centuries'.

Teeuwen, M.J. (2008, juli 07). *Martianus Capella: A Pagan Author in a Christian Closet*. Leeds, International Medieval Congress.

Teeuwen, M.J. (2008, september 27). *The harvest of ancient learning: Healthy fruits or rotten apples?* Palermo, Symposium Storehouses of Wholesome Learning 4: Fruits of Learning.

Teeuwen, M.J. (2008, mei 15). *Les innovations du vocabulaire latin à la fin du moyen âge: autour du Glossaire du latin philosophique (philosophie, théologie, sciences)*. Deelname aan de Ronde Tafel Discussie, IRHT, Parijs.

Teeuwen, M.J. (2008, februari 28). *The Martianus Capella project, or How to deal with ancient tales in the ninth century?* Cambridge, U.K., gastcollege in het research seminar Prof. dr. R. McKitterick.

H. Wals

Lezingen

Wals, H. (2008, september 12). *Circulation of knowledge and learned practices in the 17th-century Dutch Republic. A web-based Humanities' collaboratory on correspondences*. Oxford, The Oxford eResearch Conference 2008.

Wals, H. (2008, november 27). *Nut en nog eens nut. Openingsrede gelijknamig congres*. Bethaniënklooster, Amsterdam, Symposium.

Overige activiteiten

Wals, H. (periode: 2008 t/m 2011). Bestuurslid bij: Huizinga Instituut, Onderzoeksschool voor Cultuurgeschiedenis.

Wals, H. (periode: 2008 t/m 2010). Voorzitter stuurgroep Alfalab bij: KNAW.

Wals, H. (periode: 2008 t/m 2011). Voorzitter bij: Stichting E-data & research.

Wals, H. (periode: 2008 t/m 2010). Penningmeester bij: Stichting Solidarity Fund for Historians.

Wals, H. (periode: 2008 t/m 2011). Bestuurslid bij: Uitgeverij Aksant.

O. Weijers

Publicaties

Weijers, O. (2008). *Le travail intellectuel à la Faculté des arts de Paris: textes et maîtres (ca. 1200-1500)* (Studia Aristarum. Etudes sur la Faculté des arts dans les Universités médiévales, 15). Turnhout: Brepols.

Weijers, O. (2008). 'La "disputatio" comme moyen de dialogue entre les universitaires au moyen âge'. In: P. Gilli (Ed.), *Les élites lettrées au Moyen Age. Modèles et circulation des savoirs en Méditerranée occidentale (xiii-xve siècles)*, Montpellier, pp. 155-169.

Weijers, O. (2008). 'The development of the Disputation between the Middle Ages and Renaissance'. In: C. Burnett, J. Meirinhos & J. Harnesse (Eds.), *Continuities and Disruptions between the Middle Ages and Renaissance*. Louvain-la-Neuve, pp. 139-150.

Lezingen en overige activiteiten

Weijers, O. (2008, oktober 13). *Between Logic and Law: The loci locales of the Jurists*. Kopenhagen, Congres 'Categories and Transmissions of Knowledge'.

Weijers, O. (2008, maart 13). *De geleerde in de context van de middeleeuwse universiteit*. Den Haag, Studiemiddag Middeleeuws Latijn.

Weijers, O. (2008). *Bene modulandi: musique et rhétorique à Paris, fin XIIIe-XIIIe s.* Studiedag: IRHT, Parijs (2008, maart 10 – 2008, maart 10).

Weijers, O. (2008). *Les innovations du vocabulaire latin à la fin du moyen âge: autour du Glossaire du latin philosophique (philosophie, théologie, sciences)*. Studiedag: IRHT, Parijs (2008, mei 15 – 2008, mei 15).

Weijers, O. Lid redactiecommissie Aristoteles Latinus bij: Aristoteles Latinus serie.

Weijers, O. Lid redactiecommissie Aristoteles Semitico-Latinus, bij: Aristoteles Semitico-Latinus serie.

Weijers, O. Bestuurslid bij: Fédération Internationale des Instituts d'Etudes Médiévales.

H.J. Zuidervaart

Publicaties

Zoomers, H. / Zuidervaart, H.J. (ed.) (2008). *Embassies of the King of Siam sent to his excellence Prince Maurits, arrived in The Hague on 10 September 1608. An early 17th century newsletter, reporting both the visit of the first Siamese diplomatic mission to Europe and the first documented demonstration of a telescope worldwide. Transcribed from the French original, translated into English and Dutch, introduced by Henk Zoomers and edited by Huib Zuidervaart, after the copy in the Louwman Collection of Historic Telescopes*. Wassenaar: Louwman.

Zuidervaart, H.J. (2008). “Uit vaderlandsliefde”: Pierre Borels *De Vero Telescopii Inventore* (1656) en het negentiende-eeuwse streven naar een gedenkteken voor de “Ware uitvinder van de verrekijker”. Inleiding op de Nederlandse vertaling van Leo Nellissen’. In: *Archief. Mededelingen van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* 2007, pp. 5-58.

Zuidervaart, H.J. (2008). ‘Van Calvinistische orateurstoel tot Katholieke tabernakel. De wonderlijke Lotgevallen van een kathedraal van de Middelburgse “Illustre School” uit 1650’. In: *Studium. Tijdschrift voor Wetenschappen en Universiteitsgeschiedenis / Revue d’Histoire des Sciences et des Universités* 1, pp. 62-69.

Zuidervaart, H.J. (2008). Drie hoofdstukken [over respectievelijk de astronomen Dirk Klinkenberg (1709-1799), Jacobus Cornelius Kapteyn (1851-1922) en Joan Voûte(1879-1963)] in: D. van Delft, A. van Helden, H. Hooijmaijers en H. Zuidervaart, *De telescoop: erfenis van een Nederlandse uitvinding*, Amsterdam: Bert Bakker, pp. 27-32; 41-44; 45-52.

Lezingen

Zuidervaart, H.J. (2008, november 28). *‘Uit vaderlandsliefde’: het negentiende-eeuwse streven naar een gedenkteken voor de ‘Ware uitvinder van de verrekijker’*. Amsterdam, Voordracht op KNAW-jubileumsymposium “Nut en nog eens nut Zelfverstaan, Nationalisme en Nut in het negentiende-eeuwse wetenschapsbeeld”, Amsterdam.

Zuidervaart, H.J. (2008, november 08). *Hoe werkt dit? Instrumenten op de nieuwe website*. Haarlem. Voordracht op vriendendag Teylers Museum 2008.

Zuidervaart, H.J. (2008, oktober 31). *Het spanningsveld tussen retoriek en realiteit. De inzet van sterrenkunde en meteorologie op het Astronomisch Observatorium van de Amsterdamse Maatschappij van verdienste ‘FELIX MERITIS’, 1786-1889’*. Den Haag, Najaarsvergadering Werkgroep 19e eeuw.

Zuidervaart, H.J. (2008, oktober 23). *De invloed van de telescoop op het religieuze denken in de 17e en 18e eeuw*. Middelburg, Lezing voor de Stichting Nieuw Zout, i.s.m. het Koninklijk Zeeuws Genootschap der Wetenschappen.

Zuidervaart, H.J. (2008, september 25). *The history of the ‘inventor’: 400 years of debate*. Middelburg, Voordracht gehouden tijdens het symposium ‘The Invention of the Dutch Telescope. Its Origin And Impact On Science, Culture And Society, 1550-1650’. Symposium held at the Roosevelt Academy Middelburg.

Zuidervaart, H.J. (2008, september 15). *400 jaar telescoop: het prille begin*. Leiden. Voordracht bij opening tentoonstelling in Universiteitsbibliotheek.

Zuidervaart, H.J. (2008, september 14). *Er is er één jarig hoera! 400 jaar telescoop*. Utrecht. Lezing Sterrenwacht Sonnenborch.

Zuidervaart, H.J. (2008, september 10). *Dutch roots of statistical thinking: dataprocessing in 18th-century Astronomy, Meteorology and Demography*. Wenen. Session 'Different Styles of Thinking in Statistics', Third International Conference of the European Society for the History of Science.

Zuidervaart, H.J. (2008, juni 11). *Standardisation and Institutionalisation of Meteorology*. Leuven. Third workshop in the series 'Circulation of Knowledge in Early Modern Science'.

Zuidervaart, H.J. (2008, juni 10). *De persoon Frederik Kaiser (1808-1872): een man met een missie*. Leiden. Frederik Kaiser Symposium, t.g.v. 200-ste geboortedag van de stichter van de nieuwe Leidse Sterrewacht (Museum Boerhaave & Leidse Sterrewacht).

Zuidervaart, H.J. (2008, juni 09). *'In Statu Nascendi'*. *Het Digitaal Wetenschapshistorisch Centrum in opbouw*. Den Haag. Lezing Akademiedag KNAW.

Zuidervaart, H.J. (2008, mei 06). *The astronomical telescopes of Leiden Observatory: 1669-1859*. Leiden. Museum Boerhaave, Study Conference of the Scientific Instrument Society.

Zuidervaart, H.J. (2008, april 24). *400 jaar telescopisch onderzoek van de sterrenhemel (1608-2008). Een schets van de ontwikkeling van de eerste eeuwen van het telescopisch instrumentarium*. Technische Universiteit Delft, afd. Lucht en Ruimtevaart, Bijeenkomst Nederlandse Vereniging voor Ruimtevaart (NVR).

Zuidervaart, H.J. (2008, april 19). *Het spanningsveld tussen retoriek en realiteit. De waarnemingspraktijk op het astronomisch Observatorium van de Amsterdamse Maatschappij van Verdienste 'FELIX MERITIS', 1786-1889*. Antwerpen. Voorjaarsvergadering Nederlands-Belgisch Genootschap voor Wetenschaps- en Universiteitsgeschiedenis GEWINA.

Zuidervaart, H.J. (2008, april 15). *'In Statu Nascendi'*. *Het Digitaal Wetenschapshistorisch Centrum (DWC) in opbouw*. Utrecht, Wetenschapshistorisch Descartes Colloquium.

Zuidervaart, H.J. (2008, maart 25). *'Een Buyse waarmee men verre kan sien'*: *radio-interview t.g.v. 400 jaar telescoop*. Hilversum. Interview voor Teleac, programma Hoe? Zo! Radio.

Zuidervaart, H.J. (2008, maart 05). *'De telescopen van de Leidse Sterrewacht 1669-1859'*. Leiden. Museum Boerhaave, t.g.v. twee boekpresentaties over telescopen.

Overige activiteiten

Zuidervaart, H.J. (2008). *Medeorganisator drietal tentoonstellingen t.g.v. 400 jaar herdenking uitvinding van de telescoop: in Museum Boerhaave te Leiden, het Zeeuws Museum te Middelburg en de Universiteitsbibliotheek te Leiden*.

Zuidervaart, H.J. (2008). Redactiesecretaris *Studium. Tijdschrift Voor Wetenschaps- en Universiteitsgeschiedenis / Revue de l'Histoire des Sciences et des Universités*, bij: Gewina, Belgisch-Nederlands Genootschap voor Wetenschaps- en Universiteitsgeschiedenis / Société Belgo-Néerlandaise d'Histoire des Sciences et des Universités.

Zuidervaart, H.J. (2008). Lid begeleidingscommissie promotieonderzoek 'Meteorologische cultuur in de Nederlanden, 1500-1800' (t.b.v. doctoraatsproefschrift van E. Pieters) bij: Katholieke Universiteit Brussel.

Zuidervaart, H.J. (2008). Lid raad van toezicht, bij: Zeeuws Museum Middelburg, als vertegenwoordiger van het Koninklijk Zeeuws Genootschap der Wetenschappen.

Zuidervaart, H.J. (2008). Secretaris commissie Geschiedschrijving KNAW & Wetenschapsarchieven, bij: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Zuidervaart, H.J. (2008). Secretaris redactiecommissie KNAW-boekenreeks 'History of Science and Scholarship in The Netherlands', bij: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Jorink, H.G.M., Nieuwland, I, Zuidervaart, H.J. & Palm, L. (2008, november 27-28) Medeorganisator van de KNAW-jubileumconferentie: *Nut en nog eens nut. Zelfverstaan, nationalisme en nut in het negentiende-eeuwse wetenschapsbeeld*. Amsterdam, Symposium ten gelegenheid van het 200-jarig bestaan van de KNAW.

Zuidervaart, H.J., Helden, A. van, Dupré, S., Gent, R.H. van (2008, september 25-28). Medeorganisator conferentie: *The Invention of the Dutch Telescope. Its Origin And Impact On Science, Culture And Society, 1550-1650. Symposium held at the Roosevelt Academy Middelburg, (International Honors College of Utrecht University), Thursday 25 – Saturday 27 September 2008, in Middelburg, The Netherlands (The cradle of the Dutch telescope)*. Middelburg, Driedaags symposium (Roosevelt Academy & Huygens Instituut).

Zuidervaart, H.J. (2008, september 18). *Learned Journals in the 17th & 18th century*. Haarlem. Eenmalige waarneming college Descartes Centre, Universiteit Utrecht.

Zuidervaart, H.J. (2008, juni 23). *Dagdeelvoorzitter*. Trippenhuis, Kloveniersburgwal 29, 1011 JC Amsterdam, KNAW-jubileumsymposium ‘Telescopisch Perspectief’.

J. van Zundert

Publicaties

Zundert, J. van, & Dalen-Oskam, K.H. van (2008). *An interoperable supranational infrastructure for digital editions (Interedition)*. Den Haag: Huygens Instituut (extern rapport / overige vakpublicatie).

Bruijn, P.G. de, Kets-Vree, A. & Zundert, J. van (2008). *Het Web van Tachtig*. Den Haag: Subsidieaanvraag i.h.k.v. Digitaliseren met beleid (SenterNovem), i.s.m. DBNL en UBA.

Lezingen en overige activiteiten

Dalen-Oskam, K.H. van, & Zundert, J. van (2008, juni 28). *COST-meeting Working Group 1, European Dimension*. Oulu (Finland), Congres Digital Humanities 2009.

Dalen-Oskam, K.H. van, & Zundert, J. van (2008, september 24). *COST-Meetings Working Groups 1, 2 3 en 4*. Birmingham (UK), General Interedition Meeting, 24-25 september 2008.

Dalen-Oskam, K.H. van, Zundert, J. van, & Schouwen, R. van (2008, november 14). *e-Research at Huygens Institute: Stylometrics*. Amsterdam, UvA, Information and Language Processing Systems (ILPS).